

DE OORLOG, 11 oktober 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27844]

[zondag 11 Oktober 1914]

Inhoudsopgave 11 oktober 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27844]	1
DE OORLOG Politiek Weekoverzicht: De Poolse quaestie. – De val van Antwerpen. –	
Een rede van Botha. Politiek Weekoverzicht.	2
Op het Westelijk oorlogstooneel.	6
De val van Antwerpen.	6
Antwerpen.	7
Na den val van Antwerpen.	10
Een "Taube" boven Gent.	11
De strijd in Noord-Frankrijk.	11
Op het Oostelijk oorlogstooneel.	11
In Oost-Pruisen.	11
Op Zee.	11
Engelsche verliezen.	11
De Fransche vloot voor Ragusa.	12
DUITSCHLAND.	12
De Duitsche Keizer en de oorlog.	12
Drinkwater in de loopgraven.	12
Bemiddeling.	12
Een rede van Haldane.	12
FRANKRIJK.	13
Een Duitsche vlieger boven Parijs.	13
OOSTENRIJK.	13
De geest in Oostenrijk.	13
RUSLAND.	13
Het Russische hoofdkwartier.	13
BULGARIJE.	13
Tegenspraak.	13
VEREENIGDE STATEN.	13
Vredesonderhandelingen.	13
CANADA.	14
De cowboys.	14
AFRIKA.	14
Een rede van Botha.	14
Koning Carol van Roemenie †.	15
Kardinaal Ferrata. †.	15
De vluchtelingen.	15
Anarchie te Esschen.	15
Veenendaal.	16
Postverkeer met Antwerpen.	16
Kanonniersdoofheid.	16
MAAGDENBURG, 7 October.	17
Van Dag tot Dag. 1870. 1914.	17
Belgische Vluchtelingen.	18
Voor de Belgische slachtoffers.	18
Spoorwegen.	18
De Regeering en de vluchtelingen.	18
Inlichtingen gevraagd.	18
Interneeringskampen.	18
Vluchtelingen en staat van beleg.	19
Nederland en de oorlog.	19
Misbruik van de Amerikaansche legatie.	19
De aangespoelde torpedo.	19
Kardinaal Mercier.	19
Op haar post gebleven.	19
Belgische geïnterneerden.	19
Het interneeren der 160 Belgen.	19
Gewonden in België.	21
Militaire berichten.	21

DE OORLOG Politiek Weekoverzicht: De Poolsche quaestie. – De val van Antwerpen. – Een rede van Botha. Politiek Weekoverzicht.

10

"Ich bin nicht frei! Ein ehr? Sohicksal waltet über mir Und unaufhaltsam r?isst es mich dahin Und eisern füllt und trifft das grause Los." CHAMISSO.

15

Zou het dan waar zijn, dat deze oorlog een nieuw Rusland zou doen ontstaan, een Rusland, dat begrip toonde van de rechten en vrijheden der vele volken, die onder den scepter van den Tsaar leven, en die nu onder de Russische bureaucratie naar vrijheid snakken?

20

Op die volken, wier lot geschetst wordt in het gedicht uit Chamisso's Faust, die door een looden noodlot worden bestuurd, en wier onvrijheid dagelijks pijnigend zich doet gevoelen, moeten de woorden van de Tsarenbelofte diepen indruk maken, de woorden, die hunne aanstaande vrijheid voorspiegelen. Wel zijn die woorden niet rechtstreeks tot hen gesproken, wel zijn zij slechts zijdelings gericht tot een dier volken, maar zij wekken bij allen verwachtingen van vrijheid en van een ruimer, vrijzinniger levensopvatting en vooral van gerechtigheid, een der steunpilaren van elken staat, die echter in de Russische absolute monarchie tot nog toe te veel ontbroken heeft. En toch is ook voor Rusland waar, wat Seume eens zeide in zijn Spaziergang nach Syrakus: "Wo keine Gerechtigkeit ist, ist keine Freiheit, und wo keine Freiheit ist, ist keine Gerechtigkeit".

30

Vrijheid en gerechtigheid ontbraken, in Rusland en vooral in Polen en tegenover de Polen. En thans wordt de schijn gewekt, dat voor Polen een betere tijd zal aanbreken. In de proclamatie van den Tsaar, die niet alleen tot de Russische Polen, maar ook tot de Deutsche en Oostenrijksche Polen gericht is, wordt het herstel van het koninkrijk Polen aangekondigd. Dat is meer dan de Polen ooit hebben verwacht. Sedert jaren vragen zij slechts: de erkenning van de autonomie, van het zelfbestuur van het koninkrijk, zooals dat in 1815 door het Congres te Weenen werd bepaald, en opheffing van de uitzonderingswetten, die sedert jaren tegenover de Polen worden gehandhaafd. Vrijheid in eigen land, en gelijke rechten met de Russen in het overige Rusland – meer niet. Dat zijn de eischen, sedert jaren door de Polen gesteld. En zelfs die bescheiden eischen heeft de Russische regeering nooit ingewilligd.

40

De oorlog, de groote revolutionair, die zooveel bijdraagt tot wat Nietzsche eens noemde de "Umwertung aller Werte, heeft ook in Rusland invloed op de gedachten en zienswijzen, zelfs in regeeringskringen. De revolutionairen verwachten na den oorlog een nieuw, vrij Rusland. De Polen zien hun autonomie, en het herstel hunner vrijheid tegemoet. En opnieuw weerklinkt in de Poolsche landen de oude leuze van het Poolsche volk: "Jeszszo Polska nie zgincla": "nog is Polen niet verloren". Nieuwe hoop en nieuwe verwachtingen zijn in Polen gewekt door de beloften van den Tsaar. Met de naïeve lichtgeloovigheid van een volk, dat nooit de hoop op een toekomst verloren heeft en sinds vele eeuwen altoos weer het herstel van het oude rijk verwacht,

50

sluiten de Polen zich aan bij de Russische legers, in de overtuiging dat ditmaal aan een keizerlijk woord met zal mogen worden "gedreht und gedeutet". Het is juist honderd jaar geleden, dat «en soortgelijke belofte werd gedaan – en niet gehouden. Het Congres te Weenen schonk het grootste gedeelte van het vroegere koninkrijk Polen aan Rusland onder voorwaarde, dat het als een autonoom rijk zou staan onder het

55

bestuur der Tsaren. Het "Royaume du Congres", zooals het genoemd werd, moest afzonderlijk worden bestuurd, en de Tsaar zou naast zijn titel van "Keizer aller Russen", dien van "Koning van Polen" voeren. Een persoonlijke unie dus evenals die welke Finland, als afzonderlijk grootvorstendom, met Rusland verbond. Slechts heel kort heeft die persoonlijke unie bestaan. Vijftien jaren heeft Alexander I als koning van Polen geheerscht. De opstand van 1830 heeft aan het "Royaume du Congres" een einde gemaakt. En sedert is Polen een deel van het Russische Rijk geworden, onder omstandigheden, die er elke vrijheid, elke zelfstandigheid elken schijn van recht aan ontnamen. "De constitutie, die Alexander I het had geschonken, werd bij het "Organiek instituut van 14/26 Februari 1832", opgeheven. Het koninkrijk Polen was een Russische provincie geworden, werd onder politietoezicht geplaatst, en erger dan een wingewest behandeld. De Poolsche taal, die tot nog toe algemeen werd gebruikt, werd verboden;

60

in de scholen werd het Russisch onderwezen en de kennis van deze taal werd vereischt voor benoembaarheid in openbare betrekkingen. Een onderdrukingsstaatkunde – de geschiedenis van Finland heeft ons laten zien wat dat in Rusland beteekent – werd ingevoerd. Polen was verloren, en het oogenblik was aangebroken, waarop volkomen van kracht worden zou het woord, dat Thaddeus Kosczmszko had gesproken, toen hij na den slag bij Maciefowice als gevangene in het Russische kamp wend gebracht: "Finis regni

70

Poloniae".

Het was omstreeks het jaar 1000, dat het Poolsche Rijk als georganiseerde staat in Europa optrad. Een groot rijk, met een krijgshaftigen, doch laatdunkenden adel, en een arme, onderdrukte boerenbevolking; een oorlogsstaat, die steeds op verovering uit was, en die zich geroepen achtte voortdurend strijd te voeren tegen den Oostelijken buurman, wijs deze een anderen vorm van godsvereering had aangenomen, een vorm dien de Roomsche-Katholieke Polen als ketterij verfoeiden. Van den aanvang af zien wij den godsdiensthaat een diepe kloof tusschen twee volken, die beiden van Slavischen stam, eigenlijk broedervolken zijn moesten. Toen in de dertiende eeuw de Mongolen Rusland binnendrongen en plunderden, staken de Polen geen hand uit om de ketteren te helpen; integendeel, zij maakten van den toestand gebruik, om hun land uit te breiden. Casimir III maakte zich meester van het roode Rusland (Galicië) en Volhynië; en in de zestiende eeuw strekken Polen en Lithauen hun gebied uit van de Oostzee tot de Zwarte zee.

Maar toen naderde ook onherroepelijk het verval. De adel was oppermachtig, de koning een speelbal in de hand der edelen, het volk tot slavernij veroordeeld. De Poolsche Landdag had zich, na het uitsterven van de Jagellonen, van alle macht meester gemaakt; hij beschikte over oorlog en vrede, en benoemde zelfs den koning. Maar in dien Landdag heerschte de grootste anarchie. Het liberum veto van een enkelen edelman was voldoende om alle besluiten, zelfs zoo die met groote meerderheid waren genomen, krachteloos te maken.

En de uitgestrekte gebieden, die geleidelijk aan het Poolsche Rijk waren toegevoegd, moesten verloren gaan, door het slechte bestuur; er werd geen enkele poging gedaan, om de bewoners dier streken te doen samenleven met te doen opgaan in den Poolschen staat; zij werden uitgezogen en onderdrukt. Er was zelfs geen leger om de grenzen te verdedigen, geen politie om het Poolsche gezag te handhaven. Slechts het ontbreken van krachtige staten was in dien tijd een oorzaak, dat het Poolsche wanbestuur zoo lang kon voortduren. Het Duitsche rijk werd verzwakt door de godsdienstoorlogen, en Moscovië, nauwelijks tot staat gevormd, was niet veel meer dan een barbarenrijk. In 1648 werd de eerste stoot toegebracht aan het Poolsche rijk door den Kozakkenhoofdman Chmielnicki, die in drie veldtochten groote stukken aan het koninkrijk Polen ontnam, en aan Moscovië toevoegde. Zijn optreden kostte Polen de Oekraïne, de oevers van den Dniepr en een deel van Wit-Rusland, en was feitelijk het begin van de verbroekeling, de verdeeling van Polen.

Voor Polen had dit een waarschuwing kunnen en moeten zijn. Doch de toestanden in het rijk waren zoo verward, dat de Poolsche adel er geen oog voor had, en de waarschuwing niet begreep. Nog poogde Johan Casimir eenige verbetering en wat orde aan te brengen, doch de algemeene anarchie maakte zijn welgemeende pogingen onvruchtbaar, en hij deed in 1661 afstand van den troon, na een redevoering te hebben gehouden, waarin hij den komenden val van Polen voorspelde.

Wel duurde het nog eenigen tijd voordat die voorspelling zou worden bewaarheid, maar de woorden van den koning bleven ongehoord. Polen deed geen enkele poging, om den naderenden ondergang te voorkomen.

Bij het begin van de achttiende eeuw bood Polen een dieptreurig schouwspel aan. Een weinig talrijke adel, zelfzuchtig, onwetend, ordeloos en tuchteloos, onderling verdeeld, met aan het hoofd een koning, werktuig in handen van vreemdelingen, van den keizer te Weenen, of den Tsaar te Moskou; een bevolking van boeren, verstompt door een eeuwenlange slavernij; een heerschezuchtige en domme geestelijkheid, die een einde gemaakt had aan den mooien Poolschen karaktertrek van verdraagzaamheid, waaronder in vroeger jaren Joden, Hussieten, Lutheranen en zelfs Mennonieten in Polen een toevlucht hadden gevonden, en die nu op haar beurt deze minderheden ging vervolgen. Een toenemende ontevredenheid begon te heerschen onder de boerenbevolking, die getrapt, geminacht, mishandeld en onderdrukt werd – en die tot voortdurend

hongerlijden was gedoemd. In 1770 was de toestand zoo erg, dat een boerenopstand, een Jacquerie, uitbrak, die door een godsdienststrijd nog feller werd gemaakt. Wat er van Polen nog overschoot werd door dezen strijd vernietigd, en Catharina II zeide: "Men behoeft zich slechts te bukken en de hand uit te steken, om het te nemen".

De verdeelingen van Polen, tusschen de drie groote omliggende staten, Rusland, Pruisen en Oostenrijk, konden dan ook niet uitblijven. Niemand kon een staat naast zich dulden, waarin voortdurende anarchie heerschte, en die een gevaar opleverde voor de rust en de veiligheid van de omliggende landen. De eerste verdeeling, in 1772, werd besloten tusschen de drie staten en aan het slachtoffer eenvoudig medegedeeld. Een derde gedeelte van het Poolsche rijk werd tusschen de drie vorsten verdeeld. Toen begreep men in Polen eindelijk, tot welk een toestand de noodlottige verblindings van verdwaasde bestuurders had geleid. Maar het was nu te laat, om daarin verandering te brengen. Wel werd in 1791 een vrijzinnige grondwet uitgevaardigd, de kroon

erfelijk verklaard, en de derde stand in den Landdag opgenomen. Maar het ging niet van harte, en Rusland vond grond, zich tegen deze hervormingen te verzetten, uit naam van een aantal Poolsche edelen, onder wie het, helaas, bondgenooten had gevonden voor een interventie, die aanleiding gaf tot de tweede verdeeling in 1793. Een verdeeling, waarbij nogmaals een aanzienlijk deel van Polen, meer dan de helft, aan het rijk werd ontnomen. Deze verdeeling was nog erger dan de eerste. Want het gedeelte, dat in naam van Polen bleef, werd onder protectoraat, onder voogdijschap van Rusland geplaatst. Het was toen, dat Thaddeus Kosciuszko een heldhaftige poging deed, om tenminste de eer van zijn vaderland te redden. Hij wist den opstand in Polen te doen ontbranden, maar hij werd bij Maciejowice verslagen, op 10 October 1794; bij de vlucht werd zijn paard onder hem door de kozakken doodgeschoten, en hij zelf gewond. Op vier lansen werd hij naar het Russische kamp gebracht en krijgsgevangen gemaakt. En het was bij die gelegenheid, dat hij de woorden zou hebben gesproken, die in de geschiedenis zijn blijven voortbestaan, als de aankondiging van Polen's einde. De derde verdeeling, die in het volgende jaar plaats had, maakte dit einde tot een feit. De laatste schijn van zelfstandigheid werd aan de Polen ontnomen; het werd uit de rij der Europeesche staten uitgewischt. Polen had opgehouden te bestaan.

Maar de hoop, dat Polen nog niet voorgoed verloren zou zijn, bleef voortleven. Toen Napoleon de kaart van Europa herzag, werd moeite genoeg gedaan, om het lot der Polen te verbeteren. Het is uit de geschiedenis van de gravin Walewsky genoeg bekend, tot welke middelen de Poolsche adel zelfs overging, om op het gemoed van den Franschen heerscher te werken. En hij had in die dagen gemakkelijk aan den wensch van den Poolschen adel kunnen voldoen. Het was misschien wel in zijn belang geweest, zoo hij een krachtigen bondgenoot had gevormd in het midden van Europa, een hem toegewijden staat, tusschen Pruisen en Rusland. Hij deed het niet. Want hij kende de geschiedenis, en hij wist, dat de Polen niet de eigenschappen hadden, die hij van zulk een staat verwachten moest.

Met de stukken, die hij aan Pruisen ontnam, stichtte Napoleon wel het groothertogdom Warschau, maar het was meer om een apanage te kunnen schenken aan zijn vriend, den koning van Saksen, dan met het doel Polen te doen herleven. Die ephemere stichting had dan ook geen diepen en duurzamen invloed; nog voor het einde van Napoleons heerschappij viel zij ineens. En het Congres te Weenen voegde de overblijfselen van dit groothertogdom bij het Poolsche gebied, dat aan Rusland werd toegewezen als koninkrijk Polen.

Wij hebben gezien, dat Rusland de voorwaarde, waaronder dit koninkrijk werd her- en van opstanden. Zooals het gewoonlijk gaat, lokte de onderdrukking van alle rechten en vrijheden den opstand uit, en bracht de onderdrukking van den opstand nieuwe beperking van rechten en vrijheden met zich. Burgerlijke vrijheden kenden de Russische Polen niet. Hun taal en hun godsdienst werden verboden; zij werden gedwongen zich van de Russische taal te bedienen, en konden slechts in het geheim hun godsdienstplichten waarnemen. Bekend is het, dat de Kozakken zelfs te paard in katholieke kerken doordrongen, om de Roomsche kerkgangers met de nagaika te ranselen, wijl zij hun geloof niet wilden verzaken. En toch bleven de Polen, trouw aan hun taal, trouw aan hun kerk, trouw aan hun Poolsch toekomstideaal. Wat er ook gebeurde – zij bleven gelooven, dat Polen nog niet verloren was. Maar zij begrepen dat van een opstand niet meer de bevrijding te wachten was: zij hadden te veel leergeld betaald om niet te weten, dat elke nieuwe opstand hun lot zou verergeren, hun bestaan zou bemoeilijken. Aan afscheuring van het Russische Rijk was evenmin te denken. Het was niet te verwachten, dat zij ergens steun zouden kunnen vinden, tegen de gewapende macht van het Tsarenrijk.

Duitschland had genoeg aan zijn eigen Polen. Bismarck had herhaaldelijk verklaard, niet meer samenzweerders te willen hebben; aan Eulenburg schreef hij eens: "Ik het het gevoel, dat in onze Poolsche provincies de grond zoo ondermijnd is, dat hij kan instorten, zoodra een Poolsch-Katholieke-Oostenrijksche politiek tot ontwikkeling komt. En al was hij ervan overtuigd, dat "de deelen der vroegere Poolsche Republiek onder Pruisische heerschappij een mate van welstand, rechtszekerheid en vrijheid genieten, die zij in dien omvang in Polen, zoolang er een Poolsche geschiedenis bestond, niet genoten hebben" – toch wist hij ook, dat de samenleving der Polen met de Duitschers in het rijk slechts een gedwongen fraaiigheid was, en dat "de vrijheid van beweging, die de Polen in Duitschland genoten, er niet toe had bijgedragen om hun welwillendheid en tegemoetkoming tot het rijk te vergrooten; integendeel, wij zien als vrucht daarvan slechts een verscherping der nationale tegenstelling, voornamelijk aan Poolsche zijde." En het doel van de Polen bleef: "het herstel van de Polnische Adels-Republiek". Voor het Deutsche Rijk zou de stichting van een nieuw onafhankelijk Poolsch Rijk ook onder bestuur van den Tsaar een zeer zware slag zijn. Want het zou begrijpelijkerwijs het zwaartepunt worden van de politieke wenschen der Deutsche

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

185 Polen, zich bij dat koninkrijk aan te sluiten. Bismarck heeft zich over die
mogelijkheid herhaaldelijk uitgesproken. In 1894 zeide hij: "Wat het voor ons
beteekenen zou, indien een koninkrijk Polen zou worden gevormd, is niet te voorzien.
Het zou een actieve, agressieve macht worden, en zoo lang het niet West-Pruisen, met
Dantzig enz. beheerschte, steeds de bondgenoot onzer vijanden." Over het tot stand
190 komen van zulk een koninkrijk Polen zeide hij in den Rijksdag, in de zitting van 16
Maart 1885: "Het herstel van het koninkrijk Polen, de afscheuring der Poolsch
sprekende provincies van Pruisen, is alleen mogelijk na een voor Pruisen ongelukkigen
oorlog. De gedachte aan revolutie heb ik, met het oog op de plaats, waar wij ons
bevinden, buiten bespreking gelaten. En toch is deze de eenige die ons overblijft,
195 als men zegt: dat men aan een oorlog niet denkt. Al het andere is een praatje,
waaraan gewn mensch gelooven kan, en dat men voor een rechtbank kan uiten, waar men
niet gedwongen kan worden over zijn gedachten verantwoording te geven. De rechter kan
zich daarmede tevreden stellen, want hij heeft geen andere keus. Maar of het Deutsche
volk zich zal tevreden stellen met de redeneering: "wij verwachten het herstel van
het koninkrijk Polen ten koste der Pruisische provincies van den druk op de openbare
200 meening in Deutschland, dat geloof ik niet." En wat verder: "De heeren uit de
Poolschsprekende deelen van het land kunnen slechts door een voor ons ongelukkigen
oorlog hunne idealen, verwezenlijken..."
"Wordt het Deutsche rijk vernietigd, wordt Pruisen verslagen, dan rijst nog de vraag:
of onze Poolsche provincies bij een ander rijk zullen worden ingelijfd, of dat de
205 overwinnaar belang heeft, bij het herstel van het koninkrijk Polen; in het laatste
geval zal hij het zeker doen..." En hier staan wij nu voor een vraag, die zeker
gedaan mag worden. Of het belang van Rusland het zou meebrengen, om, na een
overwinning over Deutschland, een bufferstaat te vormen tusschen het eigen land en
het Deutsche Rijk, en of het daarvoor het koninkrijk Polen zou willen herstellen? Ook
210 Bismarck heeft die vraag gesteld. In 1894 zeide hij: "De Polen en Polenvrienden in
Deutschland spreken wel eens van een Congres-Polen, als van een bufferstaat, ik weet
niet hoe die kan tot stand komen, zonder ineenstorting van alle Europeesche
toestanden. Maar aangenomen, dat het gebeuren kon, wat zou er het gevolg van zijn?
Het zou een doorn zijn in het vleesch van Oostenrijk -- een doodelijke wonde voor ons
215 bondgenootschap. Maar ook wanneer onder Oostenrijks bestuur een koninkrijk Polen zou
kunnen ontstaan -- dit is natuurlijk een utopie -- dan zou het nog een ongeluk zijn.
Want naar mijn politieke overtuiging, is een Russische buurman, hoe lastig en
bedenklijk ook -- te verkiesen boven een Poolschen. En als ik kiezen moet zou ik
liever met den Tsaar te Petersburg, dan met de Schlachta te Warschau te doen
220 hebben..."
Eenigszins anders staat de quaestie voor Oostenrijk. In de eerste plaats hebben de
Oostenrijksche Polen nooit zulk een uitbundig, levendig verlangen getoond naar het
herstel van een onafhankelijk Poolsch rijk, als die van Rusland en Deutschland. In
Oostenrijk toch hebben de Polen een vrijheid, zooals zij nergens anders genieten. Zij
225 hebben er het volkomen recht hun eigen taal te spreken, en hun godsdienst te
belijden; in de Oostenrijksche politiek worden zij als een "obenbürtige" partij
erkend; hunne leiders hebben zitting in de kabinetten van de Oostenrijksche
staatsheft, en een hunner voormannen, graaf Goluchowski, was zelfs jaren lang leider
van de buitenlandsche staatkunde der monarchie. Toch zijn ook in Oostenrijk wel eens
230 plannen overwogen door de Polen voor het herstel van het Poolsche rijk. Tijdens den
Krimoorlog en daarna is zelfs meer dan officieus het denkbeeld overwogen -- zoo voor
Galicië een tegenwicht kon worden gevonden in Zuid-Slavische gebieden -- mee te werken
aan het herstel van Polen onder een Oostenrijkschen aartshertog. (Bismarck: Gedanken
und Erinnerungen II: 235/36). Het verlies van Galicië zou voor Oostenrijk minder
235 zwaar zijn, dan dat van Polen en West-Pruisen voor Deutschland. Die Oostenrijksche,
naar het Oosten geheel open liggende provincie, is buiten den grensmuur der
Karpathen, eenigszins kunstmatig aan de Monarchie vastgeplakt; en Oostenrijk zou
evengoed kunnen bestaan, zoo het de vijf of zes millioen Polen, en Rcethenen, die
daar wonen, moest missen. Een koninkrijk Polen, zonder de Poolsche gebieden in
240 Deutschland en Oostenrijk, is echter niet denkbaar. Zonder dwang zal Deutschland
zeker nooit tot het herstel van het Poolsche rijk medewerken. En het Russische
denkbeeld, in de circulaire van den Tsaar uitgesproken, doet onder de tegenwoordige
omstandigheden nog te veel denken aan de beroemde "huid van den nog niet geschoten
beer", om ernstig te kunnen worden opgevat. Het is een der pogingen, door Rusland
245 aangewend, om de vele volken waaruit het Russische Rijk is samengesteld, te brengen
tot trouwen wapenplicht in den ontzettenden strijd, die over geheel Europa wordt
gevoerd. Zulk een trouw kan echter alleen verwacht worden, wanneer Rusland trouw is
en trouw blijven zal aan de beloften, die het thans doet.
Kan men dat echter verwachten van een regeering, die tegenover Finland hst eens

250 gegeven woord, den af gelegden eed zoo trouweloos heeft verbroken? En moet met steeds de herinnering blijven aan het koninklijke woord, door Shakespeare in zijn King Henry VI (3e deel, IV:4) aan koningin Elisabeth in den mond gelegd: For trust not him, that hath once broken faith." Che. N.

255 steld, niet heeft weten na te leven. De geschiedenis van Polen, onder Russisch bestuur, is er een van onderdrukking.

**Op het Westelijk oorlogstooneel.
De val van Antwerpen.**

260 LONDEN, 10 October. (Eigen Bericht.) De militaire medewerker van de "Times" zegt: De inneming van Antwerpen zal een niet te weerleggen indruk maken op de openbare meening. Het zal een doorn wegnemen uit de zijde van Duitschland en het belegeringswerk vrij maken. Maar zelfs als Antwerpen een Duitse vesting zou worden zal het weinig voordeel brengen aan Duitschlands handel, die tot den ondergang
265 gedoemd is. De Schelde kan niet voor marine-bedoelingen worden gebruikt, tenzij de neutraliteit van Nederland worden geschonden ten onzen nadeele. Die rivier is Nederlandsch. Wij verwachten dien toestand en zullen zeker aandringen op de handhaving der neutraliteit van Nederland, die niet mag worden geschonden ten onze nadeele. Duitschland zal alles doen om Antwerpen bij het sluiten van den vrede te
270 behouden en het dan te maken tot een eerste klasse maritieme haven en arsenaal. Doch daar die positie voor ons ondulbaar zou wezen ia er geen kans dat die droom van Duitschland vervuld zal worden.

Een onzer berichtgevers meldt nog: Een dokter uit Antwerpen, die uit het hospitaal kwam, deelde ons mede, dat Antwerpen gisteren om twee uur gevallen was, en dat toen
275 de Duitschers de stad binnentrokken. In het hospitaal waren vele ernstige gewonden en vele Engelsche gewonden. De Belgische troepen hadden de stad reeds verlaten. Ook de noordelijke forten, als Brasschaet, waren door de artilleristen verlaten. Een Belgische soldaat deelde ons mede, dat van een fortbezetting van honderd vijftig man nog slechts 9 man overgebleven waren. Hij wist zelf niet hoe hij had kunnen vluchten.
280 De uitwerking der granaten overtrof alle beschrijving. Negentig Belgische soldaten kwamen bij Nispen over de grens en werden geïnterneerd.

Nader meldt onze bijzondere verslaggever: Omtrent de laatste gevechten voor de overgave van Antwerpen nog het volgende: Een vernietigend vuur richtte de Duitse artillerie uit haar zwaarste geschut op de derde en laatste verdedigingslijn van de
285 stelling. Tusschen de forten Wilrijk en Mechelen op het front 9 en 10 waren de granaten om zoo te zeggen niet van de lucht. Dan werden de versterkingen zelf getroffen, dan werd een achtergelegen huis in brand geschoten. Om 7 uur 's morgens begonnen, bleven de projectielen tot 12 uur door de lucht fluiten. Toen was alles kort en klein geschoten. Het Belgische geschut, dat ter verdediging was opgesteld,
290 vermocht er niets tegen. Bij het afschieten van de Duitse stukken kregen de verdedigers van de vuurmonden niets te zien. Het was hun zelfs niet mogelijk, zich ook maar eenigszins omtrent de opstelling te vergewissen. Precies wisten daarentegen de Duitschers, waarop ze hadden te richten. Hun ballonnen gingen regelmatig de hoogte in. Van daar werd de plaats bepaald van de verdedigende stellingen, en dat werd
295 onmiddellijk naar omlaag geseind. Het vuur was zoo hevig, dat de verdedigers zelfs niet konden vluchten, zonder een wissel dood tegemoet te gaan. Order werd gegeven het kruit in de lucht te laten vliegen; maar men kon de kruitkamers niet meer bereiken. Zoo ging het op verschillende punten van deze laatste verdedigingslijn. Om half
300 twaalf hield het vuren op. Onmiddellijk werd door de bezetting gebruik gemaakt van de gelegenheid om te vluchten. Er was nog slechts een groote ruïne over. Op dit oogenblik was de stad overgegeven, maar de verdedigers wisten het niet. Wel trokken politieagenten onmiddellijk met de witte vlag naar de wallen om de overgave mede te deelen, maar toen zij daar aankwamen waren de stellingen op de meeste plaatsen reeds verlaten. In wilde haast was men weggetrokken uit de hel. Een gedeelte kon nog de
305 schipbrug over de Schelde overtrekken (die, naar men weet, een oogenblik later in brand werd gestoken), doch velen moesten naar het Noorden vluchten. Onmiddellijk begonnen de Duitse infanteristen met de vervolging. Vele Belgen werden gevangen gemaakt, anderen ontkwamen slechts door zich haastig te verkleeden en in burgerkleeren verder te gaan. Tot het vallen van den avond werd de vervolging door de
310 Duitschers nog tot voorbij Eekeren voortgezet. Op hun vlucht deelden de soldaten den val van de stad aan de noordelijke gelegen forten mede. Op enkele werd onmiddellijk order gegeven, den kruitvoorraad te vernietigen. De bruggen over de grachten deed men springen en de versterking werd daarop verlaten. Voor zoover dit werk gisteren niet reeds geschiedde, ie het hedenmorgen voortgezet. Hedenmorgen te 12 uur was geen enkel
315 fort in het Noorden meer in Belgisch bezit. Toen was het vuren, dat men hedenmorgen

te Roosendaal nog uit de richting van Putten hoorde, opgehouden. In verschillende op de Nederlandsche grens gelegen plaatsen kwamen vele officieren en soldaten, soms bij honderden tegelijk, over de grens en werden daar ontwapend. Hedenmiddag passeerde weer een lange trein met 720 man. Sedert gisteren zijn alleen te Roosendaal bijna 2000 man met bestemming naar Assen gepasseerd.

320 Een onzer medewerkers meldt d.d. 10 October: Een groot aantal Belgen van de fortenbezetting is, nadat zij zich hadden teruggetrokken, in Holland geïnterneerd. Velen evenwel deden pogingen om over de Schelde te geraken en zich te vereenigen met het Fransch-Engelsch-Belgische leger. Het is mij gebleken, dat hedenmorgen alle 325 forten verlaten waren. De Duitschers vonden er geen bezetting meer, maar alle forten waren verwoest en onbruikbaar gemaakt. Dat de terugtocht, waarschijnlijk ondernomen om Antwerpen te sparen, zeer overhaast is geschied, blijkt wel uit de omstandigheid, dat allerwege rondom de stad geschut is achtergelaten, dat dus nu in handen van de Duitschers is gevallen. De pontonbrug over de Schelde, dien de Belgen voor den 330 aftocht deden springen, wordt met groote haast door de Duitschers hersteld. De commandant deed een beroep op de vluchtelingen, dat hij ter kennis bracht o.a. van den Nederlandschen grenscommandant te Putten, om weer naar de stad terug té komen. Velen gaan reeds terug naar Antwerpen en de dorpen rondom. De Duitschers schijnen alles te willen doen om de rust in de stad te herstellen. Zelfs zag ik wat ik nog 335 nimmer bijwoonde in deze oorlog, de brandweer, geholpen door Duitse soldaten, bezig om branden te blussen op de Schoenmarkt en in de Rue des Peignes. Overigens zijn mij de verwoestingen te Antwerpen buitengewoon meegevallen, na de overdreven verhalen, die daarover werden gedaan. In het centrum en bij de Zuider-statie is wel veel verwoest, maar van een ernstige schade is toch geen sprake en de Antwerpenaars 340 zullen m. i. wijs doen naar de stad terug te gaan en er hun zaken weer te openen.

Antwerpen.

Onze "Om en bij den strijd"-medewerker seint d.d. gisteren: Antwerpen is uitgestorven. In de bijna leege straten langs de gesloten huizen loopen voorzichtig 345 enkelen van de weinigen, die na het bombardement nog in de stad zijn gebleven en die nu na afloop van de beschieting weer zijn te voorschijn gekropen uit de kelders, waarin zij zich hadden verborgen. Verder ziet men alleen Duitse soldaten, die in grooten getale vooral het centrum van de stad bezetten. De Duitse commandant van Antwerpen Freiherr von der Schutz, heeft zijn zetel gevestigd in het stadhuis, van 350 waar uit hij het geheele militaire beheer van de stelling Antwerpen dirigeert, terwijl hij voor het burgerlijk bestuur van de stad wordt bijgestaan door burgemeester Jan de Vos met de Schepenen. Gistermiddag (Donderdag) heeft de stad zich overgegeven, nadat zij door de troepen was verlaten, en terstond daarop is een afdeeling Duitschers binnengetrokken om bezit van de stad te nemen. In de 355 overgebleven forten hebben de verbonden Engelschen en Belgen nog eenigen tijd getracht zich staande te houden, niet bestand evenwel tegen het zware belegeringsgeschut, hebben zij ten slotte hun stellingen moeten opgeven, echter niet dan nadat zij de verlaten forten hadden opgeblazen. Het laatste fort, dat zij verlieten, is dat van Merxem, dat zij vanmorgen omstreeks zeven uur hebben doen 360 springen.

Aan een artikel van een correspondent van een Londensch blad, die zijn kopie ter beschikking van de "N. Rott. Ct." stelde, voor ze in zijn blad verscheen, ontleenen wij het volgende:

Antwerpen, Donderdag. Wat er vandaag gebeurt zal in de geschiedenis blijven als iets, 365 waarbij het offer van Moskou verbleekt. Het is prachtig en het is afschuwelijk. Antwerpen, een stad nu met ongeveer driekwart millioen menschen, loopt leeg. Duizenden en duizenden trekken er langs de noordelijke wegen naar Nederland. Duizenden gaan er ook met elk vaartuig dat beschikbaar is. Stoombooten, jachten, 370 lichters, motorbooten zijn boordevol. Vanavond om zeven uur zullen er op zijn best enkele honderden menschen in de stad zijn overgebleven. Het is onmogelijk dezen uittocht te beschrijven. Er is nooit zoo iets in de wereld geweest. Er liepen in den stoet nooit minder dan zes of zeven menschen op een rij. De twee uur waarin ik het gadesloeg was slechts een tiende van den tijd dat de uittocht duurde. Van vanochtend vier uur tot het oogenblik dat ik dit schrijf, drie uur in den namiddag, is het al 375 maar door gegaan. Te voet, in karren, twintig en dertig menschen van alle leeftijden bijeen. Op rijwielen en motorfietsen, zich spoedende, voortstropelende en op krukken. Hier zittende op de ka met de laatste twee- of drieduizend menschen, wacht ik op een boot om weg te komen. Het is halverwege den namiddag van een schoenen dag, op dezen 8en October, en de zon neigt onder, maar wij kunnen de zon niet zien, want 380 de heele lucht is bedekt door een geweldige zwarte wolk, die in vijf kolommen van de aarde opstijgt en zich over den hemel verspreidt. De Belgen verbranden de hooge

385 petroleumtanks over de rivier, die het heele land, het Noorden van Frankrijk en de Rijnprovincies voorzien. Alleen in Gallicië en op de Amerikaansche olievelden kan er zoo'n onmetelijke brand zijn. Maar ook nog op andere plaatsen in de stad brandt het. Dat zijn de enorme voorraden, die men liever in vlammen ziet opgaan dan dat zij den vijand in handen vallen. De granaten vallen als altijd wonderlijk en zonder onderscheid te maken. Het huis van den Engelschen chaplain is tweemaal go- troffen en het huis van den portier van mijn hotel is afgebrand. Terwijl ik met een Engelsch marinematroos liep, viel er een granaat vlak aan den overkant van de straat op het trottoir. Ze sloeg een gat van een goede halve meter diep en de stukken vlogen overal in de rondte. Wij werden beiden plat op den grond geworpen, maar bleven ongedeerd. En paard, dat een kar vol vluchtelingen trok, werd gedood en in de kar werd een kind door een granaatsplinter zwaar gewond. Een andere granaat viel slechts een vijftig meter van een Engelsch hospitaal en doodde op straat vier menschen. De bondgenooten 395 kunnen den oorlog niet op die manier voeren. Hun plan moet zoo zijn, dat de stad wordt gespaard, en dat gebeurt nu. Hoe het plan zal zijn, daarvan kan ik niet meer zeggen. Alleen hierop moet nadruk worden gelegd, dat Antwerpen niet verloren is. Er is geen nederlaag geleden, al is misschien, onder den drang van omstandigheden in Frankrijk, de fout begaan niet eerder versterkingen voor het Belgische leger te zenden. Men had de Duitschers niet zoover mogen laten doordringen, dat zij de stad konden treffen. Intusschen houden de Engelschen hen op een afstand, - een paar duizend Engelschen tegen een overweldigende overmacht en het meest helsche granaatvuur, zeggen de Belgen, dat er nog in den oorlog is geweest. Te zijner tijd en 405 wanneer alles in orde is, zullen de bondgenooten hun stelling ontruimen en zich verplaatsen, waarschijnlijk naar het Westen. Hier aan de ka staan de heele Roode-Ruisuitrusting en vele Belgische veld-batterijen gereed om over de pontonbrug de Schelde over te trekken, en wij, de laatsten van de burgerlijke bevolking, wachten op de laatste booten. Tegen donker was de correspondent aan boord gegaan. De boot zou echter eerst Vrijdagmorgen vertrekken.

410 In den ochtend van Vrijdag hervat hij zijn schildering: "Hemel en rivier zijn somber loodgrauw en alles is grijs binnen den wijden kring, waarvan de kathedraal van Antwerpen het middenpunt is. Uit de stad stijgen twintig dunne rookspiralen, slank als minaretten, omhoog. Van hier kan men niet de schade zien, die er door het bombardement is aangericht maar een man, die zoo juist aan boord komt, vertelt me, 415 dat er overal granaten gevallen zijn, die ongeveer op de drie straten er een teisteren. Er zijn zoowat dertig huizen afgebrand en er is een groot aantal doden. Zoo juist heeft er een geweldige ontploffing in de dokken plaats gehad. Uit wat men mij vertelt moet ik opmaken, dat het de pontonbrug is, een van de bruggen in het noorden van de stad. Er volgde een tweede ontploffing en toen met tusschenpoozen nog 420 vijf andere, wat de verwoesting der forten beduidde. Het Engelsche en het Belgische leger moeten de Schelde overgestoken zijn en een nieuwe faze van het gevecht om Antwerpen is begonnen. De rivier is overvol met vaartuigen van allerlei soort, zelfs baggermachines en veerbooten zijn zwaar geladen met menschen en bagage. Toen de forten opgeblazen waren, wilde de schipper van onzen lichter, die met kippen en 425 menschen geladen is, niet langer wachten, want hij meent, dat de Duitschers elk oogenblik kunnen komen. Toch blijft het zware Engelsche geschut doordonderen. In een vluchtelingentrein schreef hij later op den dag: De straten van Antwerpen zijn leeg, geledigd in een geest van opoffering als nimmer te voren gekend is. Wanneer de Duitschers de stad binnentrekken zullen ze slechts de leege schaal van de stad 430 vinden. Zoo iemand drie maanden geleden gezegd had, dit zoo iets gebeuren kon, zou niemand het geloofd hebben.

Hier in den trein, die opgepropt is met uitgewekenen, lijkt 't nog bijna onmogelijk, dat dit waar kan zijn. Maar het is waar en geen verbeeldingskracht kan wat hier 435 geleden wordt benaderen. Er is een lichtende plek in de geschiedenis van deze laatste twee dagen en dat is de sympathie van het Nederlandsche volk en haar practisch effect. Van terugkeerende uitgewekenen heb ik al gehoord hoe goed de Nederlanders geweest zijn, maar het geduld en de vriendelijkheid van de gastheeren van dit verloren half millioen menschen uit Antwerpen kan niet genoeg geprezen worden. Den 440 geheelen weg van den uittocht zijn ons Samaritanen tegemoet getreden en aan elk spoorwegstation werd er melk en etenswaar uitgedeeld. Te Antwerpen was het mogelijk te denken, dat christelijkheid en redelijkheid van den aardbodem verdwenen waren, maar hier op Hollandsch gebied herleeft de hoop en het is weer mogelijk te gelooven, dat er eenmaal een einde aan de verschrikking van den oorlog zal komen en dat uit al 445 deze ellende en pijn iets goeds voor de wereld zal voortvloeien. Zaterdagochtend schreef de correspondent nog te Rotterdam: "De positie in Antwerpen was gisterochtend als volgt: Het Belgische leger was op den westelijken oever van de

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

Schelde teruggetrokken. De Engelsche 9.7 kanonnen vuurden nog aan den zuidkant van de stad, maar de forten daar en in het Oosten waren 's ochtends opgeblazen. Het zwaarst was de beschieting Donderdagavond tusschen 10.30 en 11 uur. Er moeten toen wel tweehonderd granaten in de minuut zijn gevallen. Het geweld was ontzettend. De Engelschen hebben vijf dagen aan een stuk gevochten. 's Ochtends ging het schieten bij tusschenpoozen door, meest van Engelschen kant. In de stad heeft het granaatvuur meest woonhuizen beschadigd. Toen ik gisteren de stad verliet waren er ongeveer dertig verbrand.

De berichtgever van het "Nieuws van den Dag" meldt uit Roosendaal: Ik ben vanmiddag naar Vlissingen gegaan om te trachten vandaar over te steken naar Breskens of Ter-Neuzen en verder dan getuige te zijn van den terugtocht van het Britsch-Belgische leger, maar toen ik vannacht om drie uur Vlissingen had bereikt, bleek me de overtocht eenvoudig onmogelijk, omdat alle booten door de militaire autoriteiten in beslag genomen waren voor het transporteeren van Belgische en Britsche soldaten. Tegen vijf uur kwamen de eersten aan, een zeshonderd man, meest Belgen van alle regimenten en wapenen. Doodop waren de menschen na hun weken lang vechten en hun acht-en-veertig uur aan één stuk wandelen nu. Bijna zonder uitzondering hadden ze de voeten totaal stuk geloopt onder het stof. Hongerig en uitgeput trokken ze Vlissingen binnen. Van de Engelschen waren het vooral mannen van de Royal Naval Brigade en ook enkelen van de Royal Engineers. Over het geheel genomen was de indruk dien de Engelschen maakten beter, maar die hadden dan ook niet de ontberingen en de weken vechten achter zich van de Belgen. Het verhaal was van allen hetzelfde: één en al ellende. Toen Vrijdagochtend de terugtocht uit Antwerpen begonnen was, probeerden de Duitschers onmiddellijk, zooals te begrijpen was, den aftocht onmogelijk te maken door bij Dendermonde den vijand in de flank aan te vallen. Wel werd het Britsch-Belgische leger gedekt door flinke troepen op de flanken, maar die waren alleen maar voor infanterie-aanvallen en de Duitschers wisten met artillerie bij Dendermonde door te rukken en over St.-Nicolaas heen de flank van den vijand aan te vallen. Dat gebeurde met artillerie, die op een kilometer of acht afstand bleef en toen deze met verbijsterende juistheid shrapnells uitbraakte op de terugtrekkende bataljons, ontstond er al gauw een soort van paniek onder de terugtrekkenden, omdat men geen vijand zag en alleen maar die ellendige shrapnells met ontzettende juistheid in de gelederen zag springen, waardoor telkens mannen vielen. De Engelschen, die nog over de meeste fysieke en moreele kracht beschikten, omdat ze het kortst aan het front waren geweest, ondergingen den vuurdoop als helden, hierin voorgegaan door hun officieren, maar de Belgen voelden dit als het toppunt hunner ellende, die niet meer te dragen was. Hun officieren baden en smeekten hen kalm te blijven, maar niet overal gelukte dat. Te verwonderen is het niet. Ze zaten nu in het uiterste hoekje van hun verloren land. Het eenige stukje, dat nog niet in 's vijands handen was, hun sterkste stelling Antwerpen, was niet bestand gebleken, ondanks hun moed en ondanks de te late hulp der Britten; ze zagen den weg naar den vrijen aftocht afgesneden en voelden de onverschillig makende doodelijke moeheid van de laatste weken dapper vechten. Ze wilden weg van dien moordenden regen van lood en ijzer, die fluitend op hen afkwam en met helsch lawaai boven hunne hoofden en in hunne gelederen barstte, zonder dat een vijand te zien was. Ook voor de Engelschen stond het vast dat er te kiezen was tusschen twee dingen: langzaam wachten tot het shrapnell vuur ook den laatsten man getroffen zou hebben of terugtrekken op de grens van het neutrale Holland. Men koos het laatste en trok kalm terug, onafgebroken gevolgd door het vuur der onzichtbare Deutsche kanonnen. Van Sint-Nicolaas ging het over binnenwegen naar Klinge, even ten zuiden van Hulst, waar men de wapenen en munitie afgaf aan de Hollandsche soldaten en doorgestuurd werd naar Ter-Neuzen en van daar met booten naar Vlissingen.

Een deel van de achterhoede had echter geen kans gezien het neutrale gebied te bereiken en werd afgesneden door de Duitschers en in de gevechten gedood of gevangen genomen. How groot dit aantal is, kan ik niet vaststellen, maar wel meen ik te weten dat het niet meer dan een paar duizend zijn. De hoofdmacht bereikte met koning Albert en de Engelsche en Belgische états major veilig Ostende. Toch zijn er in Hulst door onze mannen ook vele officieren geïnterneerd. Omtrent kolonel Maxwell van het Collingwood-Battaljon of the Royal Naval Brigade vernam ik, dat hij door een shrapnell doodelijk getroffen werd. De geest, dien ik onder de Engelsche troepen opmerkte, zal ik niet licht vergeten. Ik had het altijd voor een mythe gehouden, dat mannen zouden huilen, omdat hun de gelegenheid benomen was, tot het laatst toe met hun kameraden te strijden. Nu het ik er zulken ontmoet, die me weenend zeiden: "Had ik maar kans gezien me in de pan te laten hakken met onze mannen die afgesneden zijn, liever dan te weten dat ze allen moeten vechten tot het laatst." Alle Engelsche soldaten vonden het onverantwoordelijk, dat zij zonder roode

515 artillerie naar de stelling Antwerpen waren gezonden. Ze hadden maar een paar
scheepskanonnen te hunner beschikking. Over de leiding en den moed hunner officieren
konden ze geen woorden van lof genoeg vinden. Ook de Belgen prezen ze als goede
strijders. De Britsche ministers van oorlog en marine, kolonel Seely en Winston
Churchill, waren Maandag in de forten geweest. Over de ellende, die ik weer gezien
520 het van de vluchtelingen, zal ik maar zwijgen. Ik ben in drie dagen en drie nachten
vrijwel zonder slaap geweest en meestal zonder eten, en de geweldige indrukken van
wanhoop en van gevaar het ik te sterk gevoeld, dan dat ik er nog over kan schrijven.
Er is een grens, en als men daar overheen is, zwijgt men, en weet men alleen dat men
leeft. Juist zooals de duizenden vluchtelingen, die huis en goed, geliefden en
verwanten kwijt zijn en slechts daarheen loopen, waar het leven nog veilig is.

525 WEENEN, 10 Oct. (W. B.) De bladen wijzen erop, dat Antwerpen zijn ongelukkig lot te
wijten heeft aan Engeland en laken de handelwijze van den Engelschen minister
Churchill (op wiens aanraden, naar het heet, besloten werd de stad tot het uiterste
te verdedigen. Red. H.).
530 Het "Fremdenblatt" schrijft: "Hetgeen te Antwerpen is gebeurd zal steeds een schande
blijven voor Engeland en een waarschuwend voorbeeld voor de volken, die op Engeland
hopen en vertrouwen."
De "Neue Freie Presse" zegt: "Door de inneming van Antwerpen heeft Duitschland een
voorbeeld gesteld, opdat ieder kunne zien hoe Engeland en Frankrijk de vrienden, die
535 op hen vertrouwen, in het verderf lokken."
En het "Neues Wiener Journal" verklaart: "Antwerpen valt als eerste offer van Grey,
den uitvoerder van het testament van Eduard VII van Engeland. Misschien zullen de
machthebbers in Frankrijk en Rusland nog leeren inzien, dat zij niets anders zijn dan
de slachtoffers van de perfide Engelsche politiek."

540 **Na den val van Antwerpen.**
Een onzer berichtgevers te Roosendaal meldt Zaterdagavond nog:
De plattelandsbevolking rondom de gevallen vesting vlucht nu in allerijl, uit vrees
545 voor de Duitschers. De onjuiste geruchten, dat de uhlanen te Capellen en te
Calmphout waren, veroorzaakten een hevige paniek. Te Esschen deden Vrijdagavond
voorts eenige Belgen, die blijkbaar een wagen met bier of wijn opengebroken hadden,
de bevolking rondom het station in wilde vlucht slaan, toen zij riepen, dat de
"Dutschen" kwamen. Intusschen is in Esschen alles gereed, om te vluchten bij een
550 nadering der Duitschers. Verscheidene locomotieven staan op stoom, terwijl een aantal
spoorwegbeambten met hun families in wagens wonen. Het meerendeel der conducteurs,
machinisten en stokers van de Belgische spoor zit thans te Roosendaal. Verschillend
Belgisch materieel brengt de vluchtelingen door ons land; men zal dan ook op
verschillende plaatsen de waggons van den "Chémin de fer de l'état Belge" kunnen
zien.

555 Te Esschen is men thans zoo goed als van alles afgesloten, nu Antwerpen genomen is;
er is zelfs geen gendarmerie meer. Wat het treinenverkeer aangaat lijkt het station
ook uitgestorven. De verbinding met Holland is opgehouden, met Antwerpen is ook geen
communicatie meer, daar even voorbij Capellen de brug opgeblazen is. Zonder zich aan
de signalen of den statie-overste, die zich van niets meer wat aantrekt, te storen,
560 rijdt soms een locomotief een eind de baan op. De vluchtelingen moeten dan ook de
grootste afstanden te voet afleggen en konen in deerniswekkenden toestand aan onze
grenzen. Vandaag was het in Esschen weer veel minder vol, dan de dagen te voren. De
geheele kampeerende vluchtelingenmassa was reeds naar Roosendaal vertrokken. Toch
werd er nog voor een bakkerswinkel gevochten om brood. Uit den kerktoren en van het
565 station waait nog de Belgische vlag. Vlak over onze grens bij het Hollandsche douane-
kantoor grazen tallooze koeien, door de vluchtende dorpsbewoners meegenomen. De
soldaten, doktoren en leden van steuncomité's hielpen de menschen zooveel ze konden.
De uitgeputten kregen daar eten en drinken en overall herhaalde zich deze uitdeeling
van voedsel, in Roosendaal, in Breda, in Tilburg, in Rotterdam enzoovoorts kwamen de
570 soldaten steeds langs de lange vluchtelingen-treinen met brood, melk, koffie of
water.

Maar er werd daar op dit uiterste plekje van ons grondgebied nog meer geholpen.
Wagens en auto's brachten de armen naar Roosendaal, dat altijd nog ruim een uur
verder ligt. Vooral vandaag waren er meer auto's, want aanvankelijk kwam men
575 vervoermiddelen tekort. Ook enkele Amsterdammers zagen wij er, die hun auto's ter
beschikking van het steuncomité hadden gesteld. Van de vervoermiddelen, waarmee de
vluchtelingen kwamen, kan men zich haast geen denkbeeld vormen. Op den weg zagen wij
de groote platte wagens van de Antwerpsche dokken, door de weldoorvoede Belgische
paarden getrokken. Op die wagens had men stoelen gezet en dicht op elkaar gedrongen

580 zaten er de vluchtelingen. Weer anderen vluchtten in de tweewielige huifkarren, op
platte wagens, volgestapeld met beddegoed. Op een der wagens zagen wij zelfs een
tafel. Eigenaardig is het, op te merken, wat door de vluchtelingen in de haast wordt
meegenomen, hoevelen gebukt gaan onder de buitengewoon zware lasten, terwijl het toch
585 zeker beter zou zijn, slechts een paar dekens mee te nemen... Een man duwde op een
handkar schier zijn geheele huisraad voort. Kruiwagens waren volgepropt met allerlei
voorwerpen, waarvan men in de practijk volstrekt geen nut kan hebben. Een toonbeeld
van verschrikking was een zware huifwagen met vrouwen en kinderen door vier mannen
voortgetrokken. Zij liepen als paarden in de touwen, staarden wezenloos voor zich
590 uit, sjokten voort achter de andere wagens, waarvoor paarden waren gespannen. Kleine
kinderen droegen hun broertjes of zusjes achter hun moeder aan. Een ventje van een
jaar of tien duwde een zuigeling voort. Waar waren zijn moeder of vader? 8.00 lang
had hij al geloopt! Mannen, vrouwen en kinderen, vaak tot de gegoede volksklasse
behoorende, zagen er uit als kermisgasten of zigeuners. Er is al zooveel over de
595 vluchtelingen geschreven en ook in Amsterdam heeft men ze uit de treinen zien
stappen, maar zooals ze daar den weg van de grens komen af sjouwen, maken zij zulk
een meewarigen, medelijden-opwekkenden indruk, dat de journalisten, hoezeer ze op het
eigenlijke oorlogsnieuws uit zijn, steeds maar weer van dien eindeloozen
vluchtelingen-stroom vertellen. En ook wij journalisten, die anders in de eerste
600 plaats schrijven en telegrafeeren, helpen de vluchtelingen met allerlei. Een collega
zagen wij een oude vrouw ondersteunen, hij hielp haar en zorgde voor haar, toen zij
te Esschen, een paar dagen geleden uit den trein stapte. Was hij zijn redactie
vergeten, die nieuws wilde hebben? "Ieder moet helpen en wij kunnen ook niet
achterblijven." zeide hij. Ja, men kwam overal handen te kort. Ook te Roosendaal,
hoeveel moeite allen zich ook gaven. Maar het is gemakkelijker individueel te helpen,
605 dan zulk een enorme vluchtelingen-stroom te regelen. Daarvoor is een machtig
organiseerend talent noodig, daarvoor zijn slechts die menschen geschikt, die er aan
gewend zijn, met groote massa's om te gaan. Want van de massa's kan men zich haast
geen denkbeeld vormen. Het zijn er duizenden en duizenden. Ontelbaar is het aantal;
te schatten is het ook niet.

610

Een "Taube" boven Gent.

OSTENDE, 10 Oct. (Reuter.) Een Taube-vliegtoestel vloog in den vorigen nacht boven
Gent en wierp twee bommen neder, die echter niet ontploften.

615

De strijd in Noord-Frankrijk.

PARIJS, 10 Oct. (Reuter.) (Communiqué van 3 uur 's nam.) De actie wordt voortgezet
onder bevredigende omstandigheden. Ons geheele front is intact gebleven,
niettegenstaande de vijand op verschillende punten hevige aanvallen deed. Op den
linkervleugel in de streek tusschen La Bassée, Armentières en Cassel hebben gevechten
620 plaats gehad tusschen de cavalerie van beide partijen, die echter tengevolge van den
aard van het terrein tot geen beslist uitslag leidden. Benoorden de Oise hebben
onze troepen werkelijke voordeelen behaald. Wij hebben merkbare vorderingen gemaakt
in de streek van St. Mihiel.

625

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

In Oost-Pruisen.

PETROGRAD, 10 October. (P. T. A.) (Communiqué van den grooten Generalen Staf van 9
Oct.): De gevechten aan het Oost-Pruisische front worden met dezelfde felheid
voortgezet. De Deutsche troepen laten bij het terugtrekken uit Lyck de bruggen in de
630 lucht vliegen. Op eenige plaatsen tusschen Iwangorod en Sandomir zijn gevechten
gaande met den vijand, die de Weichsel nadert.

Op Zee.

Engelsche verliezen.

635

De Engelsche legatie deelt het volgende telegram mede van het Ministerie van
Buitenlandsche Zaken te Londen:

Volgens een bericht, in sommige buitenlandsche nieuwsbladen gepubliceerd,
ongetwijfeld volgens inlichtingen van Deutsche bronnen, bedragen de Britsche
verliezen een oorlogsschip, nul.

640

"Fishguard II", tien kruisers, vier torpedojagers, een verkenningsschip, een
kanonneerboot, een onderzeeër. Inderdaad verloren wij in krijgsverrichtingen zes
kruisers (twee lichte en vier oude) en één kanonneerboot en ten gevolge van
ongevallen de "Fishguard II", een oude schuit, ingericht om machinekamerpersoneel op
te leiden, één onderzeeër en één gewapenden koopvaardijkruiser.

645

De Duitschers verloren vijf kruisers, twee gewapende koopvaardijkruisers, één

mijnenlegger, een torpedojager, een torpedoboot, een onderzeeër.

De Fransche vloot voor Ragusa.

650 BORDEAUX, 10 Oct. (Reuter.) In den ministerraad deelde de heer Augagneur mede, dat
een Fransch eskader onder admiraal Boné la Peyrere van Ragusa en Gravosa is
verschenen. De Oostenrijksche autoriteiten te Ragusa verlieten met de notabelen in
twee treinen de stad. De Italiaansche en Slavische bevolking bleef zeer kalm. Het zou
gemakkelijk zijn geweest, Ragusa in puin te schieten. Het eskader echter beperkte
655 zich er toe den vuurtoren, het postkantoor en het radiografisch station te vernielen,
ook te Gravosa. De Oostenrijksche oorlogsschepen verschuilen zich in Cattaro en Pola.
Een ander moedige aeroplan wierp twee bommen nutteloos in zee. Het vliegtuig werd
door de kanonnen op den Lov?en vernield.

DUITSCHLAND.

660 **De Deutsche Keizer en de oorlog.**

BERLIJN, 10 Oct. (W. B.) Deutsche bladen bevatten een brief van den schilder
Vollbehr, waarin deze over een onderhoud met den Keizer zegt:

"De keizer was in een zeer hoopvolle stemming, de trots op zijn dapper leger on zijn
Duitsch volk straalde bij elk woord uit zijn oogen."

665

Drinkwater in de loopgraven.

In een artikel in het "Berliner Tageblatt" deelt een gewezen officier van gezondheid
over de drinkwatervoorziening in de loopgraven het een en ander mede. Het
legerbestuur gaat van de gedachte uit, dat de troepen te velde tegenwoordig
670 betrekkelijk vaak drinkwater uit hygiënisch onberispelijke waterleidingen ter
beschikking staat, dat echter in de behoefte te velde hoofdzakelijk moet voorzien
worden uit meer of minder primitieve putten of zelfs uit zakwater. Daarom mag slechts
water ongekookt gebruikt worden, dat tevoren door deskundigen onderzocht is. De
officieren van gezondheid zijn daarom met een vliegend laboratorium uitgerust. Is er
675 niet genoeg water te krijgen, dan tracht men het grondwater te bereiken door
buisaanleg.

Onder de uitrusting van de genie, de lazaretten en de bakkerij-colonnes behooren
eenige Abessynische waterleidingen. Als tevergeefs naar water geboord wordt, moet het
drinkwater over groote afstanden met de waterwagens en den trein aangebracht worden.

680

"Grootere troep en afdelingen beschikken over rijdende drinkwater-bereiders,
tweespannige wagens, waarin het ruwe water eerst door een zeef-filtreer gereinigd en
dan op kookhitte gebracht wordt. Het water kan slechts wegloopen als het de
kooktemperatuur bereikt. Het gekookte water loopt door lange gedraaide buizen
zoodanig langs den wand van de buizen, waardoor het toevloeit, dat het bijna geheel
685 afgekoeld wordt en in het algemeen slechts drie graad warmer is dan het onbewerkte
water voor het gewarmd wordt. De stoom gebruikt men voor zuigpompen. Deze inrichting
levert ieder uur vijfhonderd liter kiemvrij water, dat voor het vullen van de
veldflesschen met thee, koffie of citroenzuur gemengd wordt. Op de etappen gebruikt
men ook toestellen, die ongeveer duizend liter leveren. Kleinere troepen moeten zich
690 met het gewone koken behelpen. Om dit water smakelijker te maken, schudt men het
sterk of slaat er op met zorgvuldig gereinigde stokken, waardoor het lucht opneemt.
Slechts in het uiterste geval gebruikt men de militaire filter, die drie kilogram
weegt en op het ransel vastgegespt meegenomen wordt. Een goede filter van dit soort
kan van zuiver water in de minuut drie liter kiemvrij water maken. Het toestel is
695 echter zeer gevoelig en vervuult snel.

Bemiddeling.

De berichten dat de Paus zich tot de keizers van Duitschland en Oostenrijk gewend zou
hebben als bemiddelaar voor den vrede, zijn onwaar. Wij vernemen uit Berlijn, dat
700 Vaticaanse kringen verklaren: "Het spreekt natuurlijk vanzelf dat Z. H. de paus
veel met den tegenwoordigen oorlog occupeert, en er diep bedroefd over is. De Paus is
echter een veel te ervaren diplomaat, om niet te weten, dat op het huidige oogenblik,
waarop de strijd nog heftig woedt, iedere poging tot vredestichting zou moeten falen.
705 Reeds bij zijn troonsbestijging heeft hij zijn stem ten gunste van den vrede doen
hooren, en hij zal dat, als het goede moment daar is, ongetwijfeld weder doen. Maar
dat hij thans metterdaad in in het oorlogsgewoel zou willen ingrijpen, gelijk beweerd
wordt, is onjuist.

ENGELAND.

710 **Een rede van Haldane.**

LONDEN, 10 Oct. (Reuter.) Haldane hield een rede te Newcastle, waarin hij zeide, dat

715 de groote hoedanigheden der Duitschers ten bate van militaire doelleinden zijn
geprostitueerd. Deze oorlog zou aan dien militaristischen geest een einde maken. het
Britsche rijk zou liever eervol te gronde gaan dan te zien, dat België en Nederland
geannexeerd werden, Frankrijk verpletterd en Rusland schaakmat gezet. Met de
hardnekkige volharding, die een karaktertrek is van de Engelschen, zullen zij ten
slotte winnen en de voorwaarde voor den vrede, dien Engeland samen met de
720 bondgenooten zal sluiten, zal zijn, dat de overheerschende geest van militarisme, die
op alle talenten van het Duitse volk zijn ongunstige werking heeft uitgeoefend,
gebroken zal worden, zoodat het nageslacht vrij zal zijn van die verschrikking.

FRANKRIJK.

Een Duitse vlieger boven Parijs.

725 PARIJS, 10 Oct. (Reuter.) De bladen melden, dat vanmorgen een Duitse vliegtuig boven
Parijs trachtte te vliegen. De "Taube" werd echter onmiddellijk door vier Fransche
vliegtuigen achtervolgd en verdween in oostelijke richting.

OOSTENRIJK.

De geest in Oostenrijk

730 WEENEN, 10 Oct. (Corr. Bur.) In den laatsten tijd ontvangt de "Corriere della Sera"
zeer phantastische en tendentieuze berichten van een waren of fictieven
correspondent, die uit Weenen gedateerd worden en van een grensplaats worden
getelefoneerd. Zoo werd bijv. bericht, dat in allerijl te Weenen verdedigingswerken
worden aangelegd, dat de bevolking daardoor ontmoedigd is, dat het hof naar een
735 andere plaats zou worden overgebracht, dat de chef van den generalen staf von
Hötendorf vervangen is, dat het Oostenrijksche leger onder Duitse opperbevel is
geplaatst enz. Van al deze berichten is alleen het eerste juist, in zooverre, dat bij
het begin van den oorlog last werd gegeven tot den aanleg van versterkingen om Weenen
en Boedapest, hetgeen echter in hoofdzaak ten doel had tegemoet te komen aan de
740 werkloosheid.

Overigens zijn officieele communiqués gepubliceerd die ook ter kennis zijn gebracht
van het buitenland. Het is juist dat, evenals bijna in elken oorlog, er gevallen van
dysenterie zijn voorgekomen en eveneens, dat Russische krijgsgevangenen de in hun
land epidemisch heerschende cholera in Oostenrijk hebben binnengebracht. Dat werd
745 door de autoriteiten volstrekt niet geheim gehouden, omdat men begreep dat de
openbaarmaking juist een uitnemend middel was ter bestrijding eener epidemie.
Trouwens zijn deze ziektegevallen, die volstrekt niet in verontrustend aantal
voorkwamen, dank zij den genomen maatregelen, reeds belangrijk verminderd. de
overdrijving en generaliseering van verschillende feiten en hun vermenging met
750 volkomen onjuiste mededeelingen toonen dat die berichten een zekere strekking hebben,
maar het doel hiervan zal toch niet worden bereikt, daar er in de monarchie genoeg
burgers van neutrale staten wonen, onder wie zeer bevoegde, die ongetwijfeld de
waarheid aan hun land niet zullen onthouden. In waarheid heerscht sedert het begin
van den oorlog een vaste geest van vertrouwen in de monarchie, die in de laatste
755 dagen door de goede berichten welke van het oorlogstooneel komen, nog is versterkt.
De bevolking vertrouwt volkomen op regeering en aanvoerders, te meer omdat de
economische toestand zeer bevredigend is.

RUSLAND.

760 **Het Russische hoofdkwartier.**

BOEDAPEST, 10 Oct. (W. B.) Over Roemenië wordt bericht: Het Petersburgsche Telegraaf
Agentschap meldt dat de Tsaar het opperbevel over het leger aanvaardde met het
hoofdkwartier te Brest-Litowsk. De minister van oorlog Soechomlinof fungeert als
765 adjudant-generaal van den Tsaar. Grootvorst Nicolaas Nicolajevitsj nam het opperbevel
over het noorderleger op zich.

BULGARIJE.

Tegenspraak.

770 SOFIA, 10 Oct. (W. B.) de "Agence Bulgare" verklaart: "Het in het Grieksch gestelde
bericht in het te Saloniki verschijnende blad "Makedonia", dat Italiaansche
afgezanten zich te Sofia zouden bevinden, om een Italiaansch Bulgaarsche overeenkomst
te sluiten omtrent een gemeenschappelijk optreden, is totaal uit de lucht gegrepen."

VEREENIGDE STATEN.

775 **Vredesonderhandelingen.**

Volgens een mededeeling aan de "Daily Telegraph" uit New York zijn voornamelijk
in de Vereenigde Staten, in samenwerking met den Duitse ambassadeur te Washington,

graaf Bernstorff en den oud-minister Dernburg bezig met de voorbereiding van [rest ontbreekt]

780

CANADA.

De cowboys.

Uit Ontario wordt bericht, dat de cowboys zich bij honderdtallen aanmelden om dienst te nemen bij de Canadeesche troepen, die naar Europa worden gezonden. De cowboys, voortreffelijke ridders en schutters, hebben aangeboden hun eigen paarden mede te brengen.

785

AFRIKA.

Een rede van Botha.

790 De Engelsche Legatie te 's-Gravenhage deelt het volgende telegram mede van den gouverneur-generaal van de Unie van Zuid-Afrika aan den staats-secretaris van koloniën, d.d. 29 September.

De eerste Minister sprak zijn kiezers toe in de Losbergdivisie aan het Bankstation. Hij zei, dat hij gekomen was om zijn kiezers te vragen openhartig hun meening te

795 uiteten en te stemmen over de vraag, die aan hun oordeel zou worden onderworpen. Hij verlangde te weten hoe de meening was. Deze bijeenkomst was van het hoogste belang en het besluit, dat zou worden genomen, zou worden gelezen en herlezen door geheel Zuid-Afrika en het Britsche Rijk. Het besluit van deze groote vergadering zou een grooten moreelen invloed oefenen op het overig deel van Zuid-Afrika. Hij besprak Grey's onderhandelingen in het belang van den vrede en verzekerde het land, dat Z. M.'s Regeering alles gedaan had om den vrede te bewaren tot men aan een punt was gekomen, waarop Engeland niet langer eervol buiten den strijd kon blijven. Als een deel van het Britsche Rijk behoorde ook Zuid-Afrika onder deoorlogvoerenden. Er waren lieden, die betoogden, dat Zuid-Afrika neutraal moest blijven. Aan hem, een eenvoudigen Boer,

800 die zijn gezond verstand gebruikt, scheen al dat gepraat over neutraliteit de grootste nonsens, die hij ooit gehoord had. Hij toonde aan, dat geen neutraliteitsverklaring aan Zuid-Afrika's scheepvaart en de Zuid-Afrikaansche havens immuniteit tegen den Duitschen aanval kon hebben gewaarborgd. Duitschland koesterde aanvalsplannen tegen Zuid-Afrika. Hij had inlichtingen gekregen betreffende Duitsche plannen ten aanzien van Zuid-Afrika, die den lieden de haren ten berge zouden doen rijzen. Toen de Unie door Z. M.'s Regeering gevraagd werd om bepaalde punten van groot strategisch belang te bezetten in Duitsch-Zuidwest-Afrika, stonden er slechts twee wegen voor het volk van dit land open. De eerste, die van trouw en hulp, de ander, die van ontrouw en verraad. De schandvlek van het verraad had nooit op het

805 volk van Zuid-Afrika gerust. In verband met de tradities van het land kon er maar één antwoord worden gegeven op de vraag van Z. M.'s Regeering. Deze was besloten Duitsch-Zuidwest-Afrika te nemen. Indien de Unie zou hebben geweigerd hulp te bieden zou ze Indische of Australische troepen gebruikt hebben of een beroep hebben gedaan op vrijwilligers onder het Engelsche volk van Zuid-Afrika. Hij was er trotsch op, dat de Regeering der Unie gevraagd was, dezen arbeid te verrichten. Er was geen sprake van vergrooting van gebied of annexatie. Het lot van Duitsch-Zuidwest-Afrika zou worden beslist op de slagvelden van Europa. Botha gaf de Verzekering van de eerlijkheid en den trouw van de Hollandsche bevolking van Zuid-Afrika. Ongetwijfeld waren er loyalisten slechts met de lippen en mooi-weer-patriotten, maar de leeden, die men

810 noodig heeft, zijn trouwe patriotten, ?armen, bereid om iets te doen, en zich opofferingen te getroosten.

"In onzen toestand van verantwoordelijkheid, zeide hij, is het nutteloos voor ons om loyalisten met de lippen te zijn. De Britsche Regeering moet in staat zijn ons recht in de oogen te zien en te kunnen zien, wat er in ons hoofd omgaat. Hij werkte in de nauwste samenwerking met de Britsche regeering. Botha verzekerde nadrukkelijk, dat het de plicht is der officieren zich buiten de politiek te houden. Iemand kan geen soldaat en politicus tegelijkertijd zijn. Indien iemand op én top soldaat wil zijn, terwijl hij tevens politicus wil zijn, dan bedriegt hij het volk door officier te blijven. Officieren en soldaten kunnen geen verantwoordelijkheid aanvaarden voor wat

815 hun gelast wordt te doen, ze behoren de hun gegeven orders uit te voeren en de verantwoordelijkheid voor die orders rust op de regeering, die verantwoordelijk is aan het Parlement. Indien officieren de hun verstrekte orders niet uitvoeren, schrijft de wet voor hoe met hen moet worden gehandeld. Hij betreurde Bever's houding en de manier waarop deze optrad. Het document, waarin zijn besluit werd medegedeeld, was niets dan een politiek manifest. Resumeerende zei Botha: "Ik tart iedereen aan te toonen, waar ik moedwillig iets in strijd met de belangen van Zuid-Afrika zou hebben verricht. Ik ben maar een mensch en kan fouten hebben begaan, maar wat ik ook gedaan heb, het ik altijd gedaan met eerlijke bedoelingen. Ik wil mijn volk dienen en

820

825

830

835

840

845 ofschoon het niet lang meer zal duren, mijn haar wordt reeds grijs en mijn gezondheid is niet al te best, zal ik steeds voortgaan te doen, wat ik in het waarachtig belang van Zuid-Afrika acht. In het verleden hebben we een vlekkelooze en nobele geschiedenis, laat ons voortgaan deze lijn te vervolgen en steeds van verraad verre blijven."

850 De vergadering, door 5000 personen bijgewoond, was zeer enthousiast, en het besluit om de politiek der Regeering te steunen en het besluit van het Parlement ten aanzien van Duitsch Zuid-West-Afrika werd met een meerderheid van tien tegen één stem goedgekeurd.

Koning Carol van Roemenie †.

855 BOECHAREST, 10 October. (Corr. Bur.) Koning Carol van Roemenië is hedenmorgen overleden.

860 (Koning Carol van Roemenië, een prins van de katholieke lijn der Hohenzollern, werd in 1866 door de volksvertegenwoordiging van de Donauvorstendommen, Wallachije en Moldavië, tot vorst benoemd, toen vorst Cuza gedwongen was door de samenzweerders de regeering neer te leggen. Aanvankelijk was de graaf van Vlaanderen, de vader van den tegenwoordigen koning der Belgen, tot vorst benoemd, maar daar deze de benoeming niet aannam, werd prins Karel van Hohenzollern-Sigmaringen tot vorst gekozen. Op 22 Mei hield Karel I zijn intocht in Boecharest, op 11 Juli legde hij den eed op de grondwet af. Onder het bestuur van vorst Carol nam het land weldra toe in bloei en 865 vooruitgang. Heel gemakkelijk ging het niet in een land, dat zooveel geleden had onder wanbestuur van de Fanarioten-vorsten en onder de corruptie der heerschende bojaren, geregelde en geordende toestanden in te voeren; bovendien was het volk politiek niet opgevoed, onrijp voor hervormingen en de staat een speelbal in de handen van gewetenlooze en eerzuchtige staatslieden. Toch wist de jonge vorst 870 geleidelijk betere toestanden in te voeren.

875 De Russisch-Turksche oorlog gaf den vorst bovendien gelegenheid aan de wereld te toonen, dat op militair gebied Roemenië eveneens zeer was vooruitgegaan. Hij sloot met Rusland een bondgenootschap, om de Russen in staat te stellen door zijn land te trekken – en wist door de wijze waarop hij de belegering van Plewna leidde en den val dier vesting bewerkte, ook in militaire Russische kringen achting voor Roemenië en de Roemeensche troepen af te dwingen. Op 21 Mei 1877 proclameerde de Roemeensche 880 vertegenwoordiging de onafhankelijkheid van Roemenië van den Sultan, en weigerde het verder de schatting aan de Porte te betalen. Rusland wist bij den vrede van San Stefano van de Porte de erkenning der onafhankelijkheid van Roemenië te verkrijgen en in 1880 werd de vorst tot koning van Roemenië gekroond. Vorst Carol was in 1869 gehuwd met prinses Elisabeth von Wied – in de letterkunde bekend als Carmen Sylva. Daar dit huwelijk kinderloos bleef – een dochtertje is op jeugdigen leeftijd 885 overleden – werd tot troonsopvolger aangewezen prins Ferdinand van Hohenzöllern, een neef van den koning. De thans aan de regeering komende vorst is in 1893 gehuwd met prinses Maria van Edinburg. De houding van Roemenië in de jongste Balkangeschiedenis is nog van algemeene bekendheid. Wij zullen in de volgende dagen nog wel aanleiding vinden om over Koning Carol en zijn regeering te spreken.

Kardinaal Ferrata. †

890 ROME, 10 Oct. (Ag. Stof.) De kardinaal-staatssecretaris Ferrata is hedenmiddag Overleden.

Laatste Berichten.

De vluchtelingen.

895 **Anarchie te Esschen.**

Een onzer verslaggevers seint uit Roosendaal:
Gistermiddag ging het aan het grensstation Esschen van mond tot mond, dat de Duitse patrouilles Cappellen gepasseerd waren en reeds vertoefden in de nabijheid van Esschen. Een ware paniek onder de vluchtelingen was daarvan het gevolg. Opnieuw werd 900 de weg naar Roosendaal overstroomd door eenige duizenden vluchtelingen. Aan het station heerschte een ware anarchie. Niettegenstaande van uit Roosendaal geseind was, geen enkelen trein meer te zenden, kwam tegen half tien plotseling een lange trein binnen. De waggons waren uitsluitend ingenomen door personeel van de Belgische spoorwegen met vrouwen en kinderen, thuis behoorende te Mechelen, Antwerpen en 905 Esschen. Zonder toestemming van een statie-overste te Roosendaal, rijdende door onveilige signalen, was de trein naar hier gekomen. De menschen verlangden niets anders dan den nacht ten minste maar in de waggons te mogen doorbrengen. Ze waren geheel op het verblijf ingericht. Bedden en matrassen waren mede genomen. Er zat eigenlijk niets anders op dan aan het verlangen van de menschen te voldoen en zoo

910 werd deze trein op een dood spoor gereden, om Zondagmorgen verder te zien.
Onmiddellijk seinde de stationschef van Roosendaal om niet meer te zenden, maar na 10
min. liep weder een nieuwe lange trein binnen, eveneens een groot gedeelte trein-
personeel vervoerend, maar ook gewone vluchtelingen, van wie velen in de open
915 kolenwagens bijeen gehurkt waren in den reeds kouden najaarsnacht. De
spoorwegmensen werden op dood spoor gebracht, maar de anderen overstroomden
andermaal het perron. Verschillende zieken waren er bij. Een oude vrouw lag in den
hoek van een waggon meer dood dan levend op een bos stroo. Twee kinderen, stumpers
van vier en vijf jaar, kwamen zonder eenige begeleiding binnen.
920 En terwijl ik het douanelokaal doorliep, ontdekte ik nog een vrouw, die in zwaren
koorts lag. Ook zij werd, evenals de anderen, naar het gasthuis gebracht. Zij moest
haar dochttertje achterlaten aan de hoede van haar moeder en grootmoeder. Vier
generaties, alle vrouwen, waren daar in die ellende bijeen. En toen de jonge vrouw
weggebracht word, klemde de overgrootmoeder zich nog angstig bezorgd aan mij vast: of
925 er wel zusterkens waren, waar haar kleindochter zou worden verpleegd? Eerst toen haar
zieke kleindochter werd weggevoerd, was de oude vrouw te bewegen zelf daar op den
harden grond, slechts met een deken onder het hoofd, zich uit te strekken. Gelukkig
aan voedsel was er tenminste vandaag geen gebrek, maar angstig is de toestand
daarbuiten nog steeds op de wegen in den omtrek. Honderden, voor wie met den besten
wil ter wereld geen onderdak was te krijgen of die, met voertuigen op weg gegaan,
930 nergens onderdak konden bekomen, kampeeren nog steeds langs de wegen. Op
verschillende plaatsen zijn in de bosschen zelfs vuurtjes aangelegd, waarbij de
mensen nu en dan hun verkleumde ledematen ontdooien. Men zou zich kunnen wanen in
oertijden van een groote volksverhuizing. Door de beschrijving in de bladen – geen
enkele waarvan echter eenig denkbeeld kan geven van de ellende zooals wij die hier
935 voor ons zien – zijn reeds vele particulieren met hun automobielen hierheen gekomen
om bij het vervoer van de uitgeputte vrouwen en kinderen te helpen. Onze militairen
werken nog steeds dag en nacht als paarden. Jeugdige padvindders doen hun best. Jonge
en oude dames kennen geen vermoeienis. Het is alles één groote uiting van
naastenliefde, die althans iets verzachting brengt in het leed dat geleden wordt. Er
940 is op het oogenblik geen muur, geen schutting, die niet van deze ellende spreekt.
Alles is beschreven met adressen van ouders, die naar hun kinderen vragen van
kinderen, die hun ouders, broers en zusters zoeken van families, die hun verwanten op
de hoogte stellen, dat ze daar en daar te vinden zijn. Niet alleen het leger, het
volk zelf is uit elkaar geslagen door den verschrikkelijken oorlog. Hedennacht worden
945 nog verschillende treinen uit Vlissingen verwacht, die 5000 Belgische en Engelsche
soldaten, over onze grenzen gevlucht, naar het Noorden zullen vervoeren.

Veenendaal.

950 Men seint ons uit Veenendaal: Hedenavond 9? uur zijn hier per Holl. Spoor ongeveer
1000 vluchtelingen aangekomen, die in verschillende gebouwen van gemeente en
particulieren ondergebracht moesten worden. Daar slechts op ongeveer 350 was
gerekend, verwekte dit een heele drukte, zoodat op het oogenblik, 11? uur, nog lang
niet allen ondergebracht zijn.

Postverkeer met Antwerpen.

955 Tot nadere mededeeling zal geen verzending van brieven en andere stukken voor België
uit Nederland naar Antwerpen plaats vinden. ("St. Ct.")

Kanonniersdoofheid.

960 Het T. v. G. ontleent aan. Med. Re?:
Tijdens den Japansch-Russischen oorlog werden onder 1791 verwondingen van de marine
116 aangetroffen met ernstige aandoeningen van het labyrinth en scheuring of
hyperaemie van het trommelvlies, als gevolg van het afvuren der kanonnen, waardoor de
lucht in de uitwendige gehoorgang wordt verdicht en even plotseling weder verdund.
965 Vroeger kwamen deze letsels meer voor. Zij zijn zeldzamer geworden sedert men gebruik
maakt van achterladers en de kanonniers, met uitzondering van één man, zich van het
kanon verwijderen vóór het afvuren. Op oorlogsschepen is dit echter niet mogelijk. De
mannen houden meestal hun mond open, de officieren houden ook wel een tandenstoker in
hun mond, ten einde aan weerszijden van het trommelvlies een zelfde luchtdrukking te
970 doen heerschen. Bij de Japansche marine worden propjes watten in de ooren gestopt
gedurende het geschutvuur, teneinde de luchtdrukking aan weerszijden van het
trommelvlies op één hoogte houden. Toch zijn gevallen van doofheid blijven voorkomen.
De Britsche marine maakt gebruik van watjes, gedrenkt in plastieine. Oorproppen voor
dit doel moeten goed aansluiten en het gehoor niet belemmeren; zij moeten gemakkelijk
975 kunnen worden ingebracht en verwijderd, de huid niet prikkelen, goedkoop en zoo

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

antiseptisch mogelijk zijn. Wattenproppen kunnen, als zij stevig zitten, niet gemakkelijk worden verwijderd, proppen van vulcaniet, celluloier, gummi, sluiten niet zoo goed aan. Men zou een stof moeten hebben, die aan alle eischen voldoet en naderhand niet zacht of hard wordt. Met een stof van de vastheid van juwelierswas zou men alle genoemde klippen omzeilen.

MAAGDENBURG, 7 October.

Suiker. Volgens ontvangen telegrammen bedroeg in 6 hoofdhavens van Cuba van 1 Jan. tot 16 Sept. 1914. 1913. ton ton
985 Voorraad op 1 Januari " 31,000 6,000
Aanvoer " 1,463,000 1,539,000
Te zamen 1,494,000 1,545,000
Voorraad op 16 Sept. 128,000 117,000
Uitvoer en consumptie 1,366,000 1,428,000
990 Aanvoer laatste week 7,000 -

Van Dag tot Dag. 1870. 1914.

II. "Bij het zien van de algemeene verwarring, bij den strijd van verschillende belangen," schreef ik in 1870, "komt menigeen wellicht het gedicht van Alfred de Musset in de gedachten, waarin hij der angstige dwalende menschheid vraagt, of zij den tijd niet terugwenschte, dat Hercules, met zijn knots rondgaande, de Augiasstallen reinigde en de rechtvaardigheid op aarde deed triomfeeren: "Regrettez-vous le temp", vroeg de Fransche dichter; Ou du nord au midi, sur la création, Hercule promenait l'éternelle justiee, Sous son manteau sanglant, taille dans un lion?" Men zou bijna in de verleiding komen om toestemmend te antwoorden, en te verlangen dat de groote, krachtige Hercules komen mocht om al die vorsten en diplomaten te dwingen rechtvaardig en billijk te zijn. Het aantal "quaestiën" (wie verlost ons van dat leelijke woord?) neemt zoo schrikbarend toe, dat men moeite heeft de ?uts in den doolhof niet kwijt te raken. Nu is de vraag gesteld of het deel van «en volk, dat geen uniform draagt, zijn huis en haard verdedigen mag.

Dr. W. Bussel, de correspondent van de Times te Versailles, een bedaard, ernstig man, die veel gezien en ondervonden heeft in den Indischen opstand, den Krim-oorlog, den oorlog van 1866, verklaart zelden zulke bewijzen van onberedeneerden haat te hebben gezien als thans. De Duitschers behandelen de franc-tireurs als moordenaars; de Franschen achten hen helden. De Duitschers verbranden steden en dorpen, waarin zij de Fransche vrijwilligers vinden; de Franschen zenden de vrijwilligers uit om te doden, om te vernietigen wat zij kunnen. "Wij hebben 60,000 vrijwilligers, laat elk dezer een man per dag doden, dan zij wij in 14 dagen de barbaren kwijt!" zegt een der Fransche bladen. De Duitschers doen wreede daden, de Franschen doen hetzelfde, in één woord, de oorlog verbittert, vergiftigt. "Iedereen wordt hevig en onbillijk." Gedurende al de opwinding en de verbittering van een oorlog zooals Duitschland voert, is de Kölnische Zeitung gematigd en billijk geweest, en de rechtvaardigste beschouwingen van de geheele Deutsche journalistiek hebben wij in dit blad gevonden. Welnu in dit blad vinden wij echter betoogen, ?ijk en toonen, hoe de hartstocht zelfs deze edelmoedigsten vijand verblindt. Over het ?eenenden der krijgsetiquette wordt bitter geklaagd, en "de volksoorlog" wordt scherp veroordeeld. Vooral de volgende z?le is veelbetekenend: "Onbegrijpelijk is de blindheid welke den boer naar zijn geweer doet grijpen. Zijn tegenstand is nutteloos, ook dat voelt hij reeds en erkent hij; niettemin is zijn dweepzucht zeer leze? zwak en vruchteloze nationale tegenstand in de huisgezinnen veroorzaakt wel te begrijpen, en men de toorn de houding der g?genen zien, als zij hij honderden worden weggevoerd, terwijl de vrouwen weenende en de handen wringende aan de deur hunner hutten staan, en de kerken vullen, om voor de redding der ongelukkigen uit de handen der Pruisen te bidden. Wanner de een of ander echter gelukkig uit de gevangenschap ontsnapt is, grijpt hij zijn geweer opnieuw, om toch maar zeker te zijn ?an ons spoedig opnieuw in handen te vallen."

"Het dus geschilderde tooneel is indrukwekkend. Wij zien de weenende, biddende vrouwen, en hun toornige, fiere mannen voor ons, en, nauwelijks den vijand ontsnapt, het geweer opnieuw grijpen, doch verdient dit gedrag de veroordeeling en verontwaardiging zelfs van een vijand! In onze oogen bewijst het gedrag dezer mannen de edelste vaderlandsliefde, en als een motief naderhand den oorlog van 1870 beschrijft, dan zal deze heldenmoed en volharding der Fransche boeren, in den ouderwetschen oorlog tegen de Pruisen, menigen ?roet vaag en menigen traan van aandoening afpersen aan zijn lezers. Ziet dat men toen nog niet gewend was aan de behandeling als misdadigers van mannen die hun land verdedigden op de wijze als wij dit weleer tegen Spanje deden. Nu zou ik zoo niet meer kunnen en durven schrijven,

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

1045 nieuw oorlogsgebruik heeft het D? in 1870 overal ingevoerd. Daarom, zoo ik Belgischen vaderlanders een raad mocht geven dan zou het zeker deze zijn, dat mannen, die van de geregelde weermacht geen deel uitmaken, niet moeten vuren op den vijand, daar ze hierdoor het fust ?an hun gijzelaars en het verbranden van hun steden zouden veroorzaken. Maar in 1870 werd de gerechtigheid en billijkheid van zulk een behandeling van mannen, die hun huis verdedigen, nog besproken. Toen was het nog een quaestie.

1050 Ook in 1870 eischten de Duitschers geld van de door hen veroverde steden. Maar het treft mij bij het herlezen der oude Handelsbladen dat ze veel gematigder in hun eischen waren in Frankrijk dan nu in het ongelukkige door hen in den oorlog gesleepte België. Zoo lees ik: "Gedurende de maand, dat de Duitschers Orleans bezet hebben, deden zij de stad de volgende oorlogscontributies opbrengen: Een millioen franken in klinkende munt en voor haver, stroo, flanel, enz. ter waarde van 500,000 franken. Dit moest in eens opgebracht worden, in de eerste dagen. Vervolgens kwam ook requisitie van 10,000 wollen dekens en twee kisten waskaarsen. De derde requisitie eischte flanellen vesten en borstrokken, kousen, "gezondheid?es", enz. Gedurende twee weken had de stad den vijand te voorzien van goederen en levensmiddelen van verschillende soort tot een waarde van 90,000 franken per dag. De Duitschers betaalden voor eenige zaken van weinig waarde en de andere betaalden zij met wissels getrokken... op de stad Orleans. De Duitse bezettingstroepen beg?en voornamelijk uit Beieren, en de inwoners zeggen dat zij zich niet slecht gedragen. De eenige buitensporigheid bestond in het eten. Een Beier eet meer dan 5 Franschen, zeiden de inwoners. Maar deze eischen die ons toen ontzettend schenen, verdwijnen bij die welke thans gesteld worden. Alles is duurder geworden. Ook verzet tegen den vijand, die het land invalt. ??

Belgische Vluchtelingen

1070 **Voor de Belgische slachtoffers.**

Een bescheiden wenk aan het comité ad hoc.

1075 In Zandvoort staan thans vier groote hotels, een groot aantal pensions en villa's, een volksbad-huis en eenige kindersanatoria leeg; moesten dezer gebouwen kunnen binnen enkele uren geopend worden, en gereed gemaakt voor de ontvangst van duizenden vluchtelingen uit het arme, geteisterde België. De ondergeteekende stelt zijn villa en f300 ter uwer dispositie. Wie volgt! M. d. L.

1080 Wij vestigen op dit stukje, dat een uitmuntend denkbeeld aan de hand doet, de bijzondere aandacht. Te Amsterdam begint de ruimte te ontbreken, is zij misschien reeds overvuld. Te Zandvoort is plaats, voor duizenden misschien, zeker voor vele honderden. Zooals de gulle inzender zegt, die huizen en hotels zijn in enkele uren voor de opneming van vluchtelingen gereed te maken. Genoeg voedsel zal Zandvoort misschien in dezen tijd niet lang hebben, maar dat is gemakkelijk uit Amsterdam aan te voeren. En of het comité de menschen nu hier of daar te eten geeft, zal wel ongeveer op hetzelfde neerkomen. Wij hopen zeer dat het comité zich bereid zal verklaren op het denkbeeld in te gaan en dat dan allen die kunnen, hoteleigenaars, villabezitters enz., zullen helpen het te verwezenlijken.

Spoorwegen.

1090 Met het oog op het groot aantal vluchtelingen, dat nog in de verschillende grensplaatsen in het zuiden des lands is opgehoopt en op vervoergelegenheid wacht, zal de Regeering zich wellicht genoodzaakt zien Maandag een deel van het gewone personenvervoer stop te zetten.

De Regeering en de vluchtelingen.

1095 Naar wij vernomen heeft minister Cort van der Linden met de meeste energie de regeling ter hand genomen van het verschaffen van huisvesting aan de duizenden Belgische vluchtelingen.

Inlichtingen gevraagd.

1100 Mad. Van Havermaet vraagt inlichtingen omtrent de verblijfplaats van den heer Van Havermaet. Zij woonden te Antwerpen 51 Rue Haringrode. Madame vertoeft nu bij dr. Van der Horst, Zaandijk.

1105 Madame Van den Bergh met dochter Bertha en zoontje Alfons worden uitgenoodigd hun adres op te geven Bierstraat 2, Rotterdam.

Interneeringskampen.

Wij vernemen dat tal van gepensioneerde hoofdofficieren van de betrokken

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

1110 departementen telegrafische verzoeken hebben gekregen om het bevel op zich te nemen over interneringskampen, waaruit valt op te maken dat kennelijk onze Regeering verwacht dat van het Belgische leger een groot deel over onze grenzen zal komen.

Vluchtelingen en staat van beleg.

1115 Volgens mededeeling van den territorialen bevelhebber te Zwolle mogen te Oldenzaal en in de andere in staat van beleg verklaarde plaatsen geen Belgische vluchtelingen worden opgenomen. De commissaris der koningin in Overijsel, de burgemeester van Enschede en de heer P. T. Gelderman te Oldenzaal wenden thans pogingen aan tot opheffing van dit verbod.

Nederland en de oorlog.

Misbruik van de Amerikaansche legatie.

1120 De Amerikaansche gezant, de heer Henry van Dijke, deelt ons het volgende mede: Het moet goed begrepen worden dat de Vereenigde Staten van Amerika, een neutraal land, niet toelaat, dat van hare gezantschappen gebruik wordt gemaakt voor het doorzenden van vijandelijke berichten of oorlogsnieuws. Het is om deze reden dat ik een
1125 afschrift van den onderstaanden brief aan de pers geef. Ik wensch dat hij tot waarschuwing zal strekken aan iedereen, van welke nationaliteit ook, dat de Vereenigde Staten iedere poging om misbruik te maken van haren diplomatieken dienst zal kwalijk nemen en bestraffen. (w.g.) Henry van Dyke.

De bedoelde brief luidt in vertaling als volgt:

1130 Amerikaansche Legatie, Den Haag, Amsterdam.
8 October 1914. Den Heer E. F. B. p. a. Amerikaansche Ambassade, Londen.

1135 "Mijnheer, iemand heeft uit Berlijn aan deze legatie in een verzegelde enveloppe aan u onder bovenstaand adres een aantal gedrukte stukken en brieven gezonden, waarvan sommige blijkbaar afkomstig uit officieele Duitsche bronnen, en alle merkbaar van een
1140 geprononceerd partijdig karakter van oorlogvoerende. U hebt de enveloppe geopend, omdat het strijdig is met den aangekondigden regel, door deze legatie gesteld, om eenige verzegelde enveloppe uitgezonderd betreffende zaken van officieelen aard van de Vereenigde Staten, door te zenden. Ik heb den inhoud vernietigd, omdat ons
1145 neutraal gouvernement niet verlangt, dat zijn diplomatieke vertegenwoordigers worden gebruikt als verzenders van oorlogspropaganda. Indien ge eenig idee hebt wie de personen in Duitschland zijn, die hebben getracht, gebruik te maken van deze legatie op deze ongepaste manier zult ge goed doen hen te waarschuwen, deze afkeurenswaardige daad niet te herhalen".

De aangespoelde torpedo.

Men meldt ons van Schiermonnikoog:

1150 De Engelsche torpedo, die hier is aangespoeld, is door een sergeant-torpedist uit elkaar genomen en opgeborgen,

Kardinaal Mercier.

Gistermorgen arriveerde te Nijmegen de Belgische kardinaal Mercier. Na een kort oponthoud heeft deze de reis naar Druten voortgezet.

Op haar post gebleven.

1155 Onder hen die zich te Antwerpen met veel opoffering wijden aan het verplegingswerk behoort mejuffrouw G. de Niet, die indertijd in het Gemeenteziekenhuis te 's-Gravenhage werkzaam was en thans directrice is van het Stuyvenberggasthuis te Antwerpen. Gevraagd of zij, nu de toestand in België zoo hachelijk is geworden, niet
1160 naar Holland wilde gaan, antwoordde zij, vast besloten te zijn te Antwerpen te blijven, waar nu zooveel verplegingswerk te verrichten valt. Zij gaf aan een vluchteling haar goederen van waarde mede en schreef aan haar familie een brief tot afscheid met het oog op eventueele gebeurlijkheden, waar zij meende dat haar plicht haar gebiedt te Antwerpen te blijven.

Belgische geïnterneerden.

1170 De kazerne van het Instructie-Bataljon te Kampen, die nu reeds twee maanden leeg stond, is heden door Nederlandsche militairen bezet. Zij zullen als bewakingstroepen dienen van Belgische geïnterneerden, een 400-tal met eenige officieren, die in den loop van den dag mede in deze ruime kazerne onder dak werden gebracht.

Het interneeren der 160 Belgen.

Een sergeant van de infanterie, die een actief aandeel had bij het interneeren van de

Naspeuringen van Paul Theelen: 11 oktober 1914

1175 160 Belgische soldaten op de Budelbergsche hei op Woensdag jl. ?cft daarvan in een schrijven aan zijn betrekkingen het volgende verhaal:

Ik zette mijn posten uit en begon direct met patrouilles langs de grens te laten
1180 loopen den geheelen nacht door. 's Avonds 12 uur, wij lagen in onze tent, die 50 M.
van de grens staat, hoorden we in eens twee gewerschoten vrij dicht bij. Ik direct
de tent uit en in den looppas naar mijn grenspost in de meening dat die geschoten
had. Deze had de schoten wel gehoord, maar had niet geschoten. Den volgenden dag
bleek, dat deze schoten gelost waren door een nevenwacht op een burger, die de grens
overstekend, niet bleef staan op 't commando halt! waarop de posten onmiddellijk
1185 schoten; de man verdween in de duisternis. Den geheelen nacht hoorde ik in de verte
het Antwerpsche geschut bulderen. Om 1 uur kwam de post voor 't geweer mij melden dat
't geluid van een vliegmaschine gehoord was. Ik naar buiten en ja daar hoorde ik
duidelijk het snorren van den motor in de lucht. Plotseling in het zoeklicht en voor
1190 ons een tien minuten over de grens een Zeppelin, die in de richting Antwerpen
verdween. De nacht bracht verder niets, maar de volgende dag zooveel te meer. Nadat
wij ons verwarmd hadden bij een heerlijk bivakvuur, dat ik liet stoken van een aantal
omgekapte dennenboomen, en wij hadden gesmuld van spekpannenkoeken, die door een
vrouwtje gebakken werden, lagen we in 't zonnetje rustig te kaarten. Ik voelde me erg
1195 plezierig; zoo ver het oog reikte de mooie heide, af en toe afgewisseld door
denneboschjes. De zon scheen ol?er, 't was doodstil en de grensvlaggen hingen
roerloos langs den stele. Plotseling, ongeveer 12 uur, pang, pang, pang, een 20-tal
schoten achter elkaar vlakbij ons. Wij vlogen overeind en de jongens wisten niet wat
ze doen moeten. In 't geweer, commandeerde ik en weldra stonden de 12 man met een
1200 korporaal met geladen geweer voor mij. Toen ging ik telefonisch den kapitein
waarschuwen. Daarna beval ik den korporaal bij de wacht te blijven en zocht drie van
de geschiktste mannen uit, om met mij mee te gaan. Toen met 't geladen geweer in de
hand, tien patronen in den zak, wij 't dennenbosch in, in de richting van 't
Belgische dorp Hamont. Halverwege 't bosch begon 't weer. Pang, pang, pang ?n eens
daar tusschen door bomen, ?oernon. Ook de kanonnen begonnen mee te spelen en vlak
1205 daarop rikketiketik, rikketiketik van een machinegeweer. Wij gingen nu in de
looppas vooruit, 't bosch uit, waar ik op de grens naast de vlag halt liet houden.
Wat ik toen zag, zal ik nooit vergeten. Daar 500 M. voor me lag 't dorp Hamont en een
KM. daarachter zag ik duidelijk de Duitschers; voorop de doodskopuhlanen, dan een
paar kanonnen en een 1000 man infanterie. En nog geen 300 M. voor mij tot een boschje
1210 een 100-tal Belgen onder een luitenant. In eens bij 't kanen? een rookwolkje en bo?,
en vlak daarop meer rookwolkjes voor me. pang. rikketiketik. We hoorden
projectielen door den lucht fluiten. Juist kwam toen de kapitein met onze compagnie
ter versterking. 't Werd tijd ook, want de Belgen stonden geen 20 M. meer van ons af.
De kogels kwamen vlak bij ons neer en een raakte zelfs een burger, die achter ons
1215 stond, in den arm. Vlak daarop werd een Belgisch meisje van 16 jaar dat over onze
grenzen vluchtte, op een korten afstand van ons, door een Duitschen kogel gerankt. Nu
ging een landweer-officier met de witte vlag over de grens en 't vuren werd gestaakt.
De arme Belgen konden echter nergens heen en besloten zich in onze handen over te
geven. 106 Belgen kwamen over de grenzen en werden door de onzen ontwapend. Sommigen
huilden van woede. Wat zagen die arme kerels eruit, uitgehongerd, smerig, vuil en
1220 doodmoe. Zij hadden bij dit grensgevecht slechts één doode. Ze waren allen
vrijwilligers van 16-60 jaar en zwierven al drie weken rond. Intusschen ging ik naar
mijn wacht terug en daar begon de drukte pas. Wel een stoet van 300 burgers kwam door
de bosschen Nederland binnen vluchten. Priesters, vrouwen, kinderen. Er was een vrouw
1225 bij, die door haar man op een kruiwagen vervoerd moest worden, omdat haar bevalling
den volgenden dag verwacht werd. Nooit zag ik zooveel ellende, schreiende vrouwen,
sommigen met zes kinderen, met totaal niets bij zich. Want zoo onverwachts was alles
gebeurd, dat toen de eerste kogels in Hamont vielen, de meeste menschen nog aan tafel
zaten. Zonder eten waren ze gevlucht. Ik bracht hen zooveel mogelijk tot rust, deelde
1230 brood met boter en kaas en koffie uit, wees ze den weg enz., zoodat alles op z'n
pootjes terecht kwam. Maar toch duurde 't wel drie uren, voor alles voor elkaar was.
Ongeveer 4 uur daagde een Belgische rijwielpatrouille op, die mijn post passeerde op
ongeveer 20 M. afstand. Later naderde nog een infanterie-afdeeling, die zich in een
boschje op niet meer dan 5 M. afstand van de grens verborg en vandaar om 6 uur
1235 vertrok. 's Avonds thuis vond ik alle Belgische soldaten al vertrokken, behalve een
gewond sergeant, die bij ons werd ondergebracht en met wien wij hebben zitten praten
tot 12 uur.
Vanmiddag vlogen or nog drie Duitse vliegers over ons dorp. Vanavond kwam er
bericht, dat op 2 M. afstand van een anderen post 150 Belgen zich in loopgraven met
mitrailleurs hebben opgesteld. Dat kon er dus voor onze jongens wel eens warm toe

1240 gaan.
Weet je nu wat onze jongens te Budel zeiden: "Wat jammer, dat wij er niet zitten". Ze waren gisteren ook dol, toen zij de kanonnen hoorden, zij vochten er om, wie met mij patrouille mochten loopen. Trouwens ik zelf vond het erg mooi, dat ik toen juist op wacht was; 't zou mij erg gespeten hebben, als ik thuis was geweest.

1245

Gewonden in België.

Zouden – zoo werd ons gevraagd, en wij brengen dit verzoek gaarne over – zouden onze autoriteiten niet bij de militaire autoriteiten in Antwerpen kunnen trachten inlichtingen te krijgen omtrent de gekwetsten, die in de ziekenhuizen worden verpleegd? Velen vluchtelingen zou hierdoor een dienst bewezen worden.

1250

Militaire berichten.

De Minister van Oorlog heeft een commissie ingesteld tot vaststelling der schadevergoedingen voor in gebruik genomen automobielen on tot leden daarvan benoemd
1255 J. O. van den Belt, reserve-luitenant-kolonel met den rang van kolonel van den generalen staf, tevens voorzitter; M. Boerstra, eerste-luitenant der artillerie van het Nederlandsch Oost-Indische leger, commandant van de etappentreinen op de regelingsetappenplaats; A. J. W. Beers, technisch opzichter bij de etappentreinen op de regelingsetappenplaats, en R. R. Toe La?r, commandant van het vrijwillig militair
1260 motorrijders-korps, terwijl hij voorts heeft benoemd tot militaire commissaris bedoeld in art. 12 van het Koninklijk Besluit van 10 November 1892 (Staatsblad no. 253) den heer J. C. van den Belt voornoemd.

– De Minister van Oorlog heeft den opperbevelhebber van land- en zeemacht gemachtigd om namens hem de bij den landstorm gesloten vrijwillige verbintenissen zonder formaliteit te ontbinden, ingeval dit om eenige reden in het belang van den dienst of van den aangenomene noodig of wenschelijk wordt geoordeeld.

– Bij schrijven van 26 September j.l. werd door den Minister van Oorlog aan de burgemeesters medegedeeld, dat indien aan een militieplichtige, ter zake van wiens verblijf in werkelijken dienst vergoeding wordt genoten, tijdelijk verlof wordt verleend voor een tijdvak van vier achtereenvolgende dagen of minder, de vergoeding mag worden uitbetaald óók over die verlofdagen, doch dat indien het verlof wordt verleend voor den tijd van vijf of meer achtereenvolgende dagen, uitkeering van vergoeding over den verloftijd niet mag plaats hebben.

1275 Ditzelfde moet geacht worden te gelden ten aanzien van het verlof verleend aan landweerplichtigen.

– De werving voor den kolonialen militairen dienst, welke tijdelijk gesloten is geweest, is weder opengesteld.

– De Minister van Oorlog heeft een aanschrijving gericht aan de commandeerende officieren van de korpsen der landmacht, waarin hij hen er op wijst, dat indien, zooals de Minister eenige reden heeft te vermoeden, militie- of landweerplichtigen van het korps onder hun bevel, die voor de verdere waarneming van den dienst ongeschikt werden verklaard, doch wier ontslag uit den dienst werd aangehouden in verband met het vooruitzicht op herziening van de standpensioenen der mindere
1285 militairen door hen in het genot werden gesteld van groot verlof en dus niet, – met toepassing van art. 37 van het Reglement van administratie bij de landmacht – in het genot van verlof met behoud van soldij, daardoor de belangen van die militairen, tegen 's Ministers bedoeling, hebben schade geleden. Mochten dus tot het korps onder hun bevel dergelijke afgekeurden behooren dan zal aan hen alsnog moeten worden
1290 uitgekeerd hetgeen hun toekomt en zulks tot aan den ingangsdatum van hun pensioen. Ook indien belanghebbenden inmiddels weder bij het korps mochten zijn teruggekeerd tot het verrichten van de kleine diensten, waartoe zij ondanks hunne afkeuring, nog bleken in staat te zijn, zal aan hen over de dagen, sedert hun vertrek met verlof tot aan dien terugkeer verlopen, de soldij c.g. alsnog moeten worden uitbetaald.

1295